

INVĂȚĂTORUL

ORGANUL SOC. INVĂȚĂTORILOR ROMĂNI DIN ARDEAL,
BANAT, CRISANA ȘI MARAMUREȘ. REVISTĂ PEDAGOGICĂ
CĂ SOCIALĂ.

REDACȚIA: CLUJ, CASA INVĂȚĂTORILOR. — ADMINISTRAȚIA: Str. DOROBANȚILOR, 66.

CUPRINSUL:

Statificarea învățământului în Ardeal	Gh. Tulbure	De ce e nesocotită școala primară și învățătorul ei? . . .	Atanasie Beian
Cum ne putem prevedea cu apa de lipsă	Radu Prișcu	Cui să ne închinăm?	Ioan Roșu
Rezultatele entuziasmului	L. Ștefan	Monografii	Ioan Roman
Despre aptitudini în general	M. Hurducaciu	Monografia școlii	Traian Șuteu
Cum economizăm?	Gavril Pop	Constatarea dir. de școli normale	Tiberiu Grudu
Cum apreciază presa din capitală acțiunea învățătorilor?	* * *		Oficiale. — Cronică.

ABONAMENTUL ANUAL:

PENTRU INVĂȚĂTORI	50 LEI
PENTRU ALȚI INTELLECTUALI ȘI SOCIETĂȚI	80 LEI
UN NUMĂR	3 LEI

APARE LA 1 ȘI 15 A FIECĂREI LUNI, CU EXCEPȚIA LUNILOR DE VACANȚĂ, SUB CONDUCEREA UNUI COMITET DE REDACȚIE

REDACTOR:
ANDREI PORA

ADMINISTRATOR:
EMANUIL IRIMIE

COLABORATORI:

Gavril Almășan	Nicolae Janul
Petru Bizerea	George Lipovanu
Ștefan Bota	Constantin Iencica
Ilie Brad	Deomid Bedelean
Petru Bura	Pavel Jumanca
Constantin Baicu	Macedon Linul
Ananie Boldor	Emil Mureșan
Teodor Bucurescu	Ioan Modroiu
Ludovic Cioban	Ioan Moldovan
Nicolae Cristea	Ioan Mango
George Codrea	George Neamțiu
Grațian Capătă	Simion Oros
Toma Cocișiu	Mihail Ogrea
Nicolae Crețu	Petru Olariu
Nicolae Comanici	Candid Popa
Anton Domide	Ioan Pavel
Ștefan Dragulescu	Emil Poeola
George Dragoescu	Ștefan Popovici
Izidor Dopp	Octavian Pop
Emil Drăgan	Eugen Popescu
Ioan Deleanu	Dariu Pop
Andrei Greu	Aurel Pinte
Pavel Dârlea	Alexandru Roja
Nicolae Fîru	Ioan Roman
George Dragoș	Petru Savi
Iuliu Groșorean	Traian Șuteu
Mihail Hurducaciu	Petru Vancu
George Halarevici	George Ugliș
Vasile Idu	Petru Ugliș
Onisim Sasu	Iosif Velcean
Marian Sasu	Nicolae Bembea

Iosif Stanca

Statificarea învățământului în Ardeal.*

Soarta școlilor confesionale din Transilvania a fost problema, care dela unire încoace a preocupat în cea mai largă măsură pe oamenii de școală. Alături de căpeteniile bisericesti, susținătorii acestor școli, dascăli de toate gradele, gazetari și politicieni de toate nuanțele i-am văzut angajați cu fervență la discutarea acestei chestiuni, care pasionase toate spiritele. Combatanții formau două tabere. Cercurile bisericesti erau, firește, pentru menținerea caracterului „confesional” al școlilor și pentru asimilarea din bugetul țării a salariilor învățătorilor confesionali, cu ale celor de stat. Oamenii de școală, mai ales cei din regatul vechiu, pedagogi emancipați de veleități tradiționale și cugetători de fason europeanesc, militau pentru statificarea lor. Erau apoi o seamă de „neutrali” cari, — lipsiți de curajul și limpezimea opiniilor proprii, — își modelau părerea după om. Chiar printre factorii bisericesti erau unii, cari, — dându-și seama de situația schimbată, — manifestau un punct de vedere mai avansat și gata pentru orice soluție împăciuitoare. Un distins apărător al școlilor confesionale, a spus în plin congres: „în prezent acesta-i punctul meu de vedere, dacă aș fi la guvern probabil aș fi de altă părere“...

Ca om de școală am avut și eu prilejul să meditez puțin asupra chestiunii. Ca deputat am luat parte în București la unele discuții, iar cu o ocazie am ascultat și părerea fostului ministru al instrucției d-l P. Negulescu, care era pentru statificarea școlilor din Ardeal. Și trebuie să recunosc, că-și susținea acest punct de vedere cu o argumentație pe cât de calmă și domoală, pe atât de luminoasă și convingătoare.

Până'n timpul din urmă chestiunea a rămas atârnată în aer. Unii se pasionau

de ea în focul controverselor, alții o tratau în cabinetele cu uși căptușite. Rezultatul. În acelaș timp dascălilor confesionali le ieșea, tot mai amenințător, părul prin căciulă...

Guvernul actual a găsit o situație ajunsă la limita extremă. Materialul era prelucrat, spiritele în parte pregătite, paharul răbdării gata să-și verse spuma... Și atunci cu o singură trăsătură de peană a tăiat nodul gordian și a declarat „statificați” pe toți învățătorii celor două biserici românești din Ardeal.

Indiferent da motivele principiare sau considerentele speciale, cari au determinat gestul acesta, trebuie să constatăm, că el a fost salutat de întreagă tagma învățătorească.

Iar faptul, că cercurile bisericesti păstrează o rezervă neașteptată, și organele lor de publicitate au o atitudine prea puțin ostilă față de noua dispoziție ministerială, care le răpește dintrodată 1400 de învățători, ne face să bănuim, că — deși neconvinse de utilitatea principiului statificării — ele consideră lupta de pierdută... Cel puțin așa face impresia.

Nimeni nu va contesta bisericii dreptul de a susține anumite instituții culturale. Nimeni nu-i va contesta datoria de a se îngriji de educația morală a credincioșilor ei. Toată lumea cunoaște și apreciază rolul cu adevărat istoric, care l-au avut modestele noastre școli bisericesti din Ardeal în procesul de formare a conștiințelor naționale și de păstrare a comorilor sufletești ale neamului. În vechea geografie politică, când eram condamnați să purtăm o aprigă luptă de rassă, ele-și aveau rostul lor. Erau cetățui de apărare. Astăzi însă, când noua configurație politică ne-a așezat în stat național unitar, acest rol istoric a încetat să mai constituie un titlu de existență.

Pentru clovența cu care a fost scris, reproducem acest articol al D-lui Gh. Tulbure, din „Școala nouă“.

Școlile de caracter confesional preste-tot își datează origina din veacurile trecute ale evului mediu, când biserica era purtătoarea făcliei culturale. Ele au fost ridicate și susținute mai ales de biserica catolică, care deținea averi mari și multe orduri călugărești cu tendințe de prozelitism. Deschideți și astăzi ușa unei școli de călugărițe catolice. Veți vedea, că pe lângă instrucție, cari și ea este fasonată unilateral, se urmărește cu sistem — și încă ce sistem rafinat! — cucerirea sufletului și ngenunchierea lui la picioarele Papii dela Roma. Aceasta este pentru dânșii o tradiție, dela care nu se abat și e o menire, pentru care trăiesc și mor în atmosfera de temniță a ecestor ziduri groase și mohorâte. Evident, că pământul cel gras, în care înfloreau mai abundent școlile confesionale erau statele catolice, cum a fost de pildă și Austro-Ungaria. Bătrâna monarchie se sprijinea doar pe doi stâlpi: *clericalismul și feudalismul*. Când credea că-s mai puternici, atunci s'a dovedit, că sunt putrezi amândoi. Și colosul s'a prăbușit... Iar tinerele state moștenitoare au primit la inventar și vechile insiituțiuni culturale cu caracter confesional. Iată pentruce, în cuprinsul Țării românești, numai la noi în Ardeal și'n Bucovina sunt școli confesionale.

Ele sunt cum vedem o rămășiță a trecutului, când instrucția și educația era robită intereselor clericale.

Cât pentru școlile confesionale românești teza se schimbă. Ele sunt primele noastre înfiripări de cultură, cari în chip firesc au ajuns sub ocrotirea singurei organizații naționale ce-o aveam în statul austro-ungar: biserica.

Fără să aibă un caracter religios ofenziv ele au fost botezate „confesionale“, pentru simplul motiv, că nu puteau fi de stat, puterea statului fiind deținută de poporul adversar. Și cum statul ungueresc era dominat de un cler catolic șovinist și o nobilime reacționară, școlile „confesionale“ românești au ajuns în mod firesc să fie fortărețele de apărare a legii și limbii românești. Pe scurt, în ele se adăpostea sufletul prigonit al neamului.

* * *

Astăzi situația e cu totul alta.

Statul românesc nu numai, că nu este dușman și prigonitor al bisericii ortodoxe și al școlii românești confesionale, el este dimpotrivă proteguitorul ei. Sufletul românesc, educația și instrucția lui, n'are să se mai teamă de stâlcire și maghiarizare, statul român fiind însuși căminul cald al culturii naționale.

Rostul, care justifica existența școlii confesionale a încetat, chemarea ei fiind perfect înlocuită prin școala statului. Iar interesele de credință ale bisericii nu sunt primejduite nici decât, pentrucă în școala de stat elevii nu se cresc nici în spirit ateist, nici dușmănos bisericii și nici imoral, cum pretind unii din aderenții mai geloși ai școlii confesionale.

Nu, ci dimpotrivă. Educația religioasă și morală este lăsată, și'n școala de stat, în grija preotului, care poate să provadă catehizația elevilor după plac. Institutatorul de stat este obligat prin regulament și cu consecințe disciplinare să ducă băieții la biserică, să cânte cu ei la liturghie duminica și sărbătoarea.

Mai mult: dacă-și negliă datorințele acestea și dacă se face vinovat de fapte imorale, el e lăsat să fie judecat și pedepsit — nu de superiorii săi, de organele statului — ci de forurile bisericesti. Iată cum orice „îngrijorări“ confesionale pentru sufletele elevilor din școala statului cad, câtă vreme bisericii i-s'a lăsat cel mai larg drept de ingerință și control în școala de stat. Și nimeni nu va putea dovedi, că din cutare școală confesională au ieșit copii mai morali și mai bine crescuți, decât din școala statului. Sau dacă s'ar găsi caz, atunci nu caracterul școlii are meritul sau vina, ci dascălul dintrânsa și preotul, care face catehizația.

Dealtfel clerul nostru numai în teorie este solidar pentru susținerea școlii confesionale. În corporațiunile și sinoadele bisericesti știm, că au fost mulți de părerea contrară. Iar în viața practică sunt o mulțime de preoți, cari își negliă cu totul școala confesională și nu mai merg nici la orele de catehizare, câtă vreme avem preoți angajați ca învățători de stat. Iată deci cum baza principiară a luptei de rezistență era compromițată, ca să zicem așa,

de înseși organele bisericii. Încă o dovadă cât de puțin „clericalism“ este în preoțimea noastră rurală, care în acțiunile ei publice rar se călăuzește de preocupări confesionale sau de castă,

Și e foarte bine așa.

* * *

Caracterul și sistemul de educație al școlii în veacul al XX-lea nu mai poate fi determinat de prejudecăți confesionale. Sistemul acestor școli — cum am spus — și-a trăit traiul, iar în țările civilizate, el își doarnă deja somnul de veci prin filele muzeizate ale istoriei...

Titlul de existență al școlii se poate răzîmi numai pe motive și rezonamente de ordin pedagogic și cultural. La acestea se adaugă în ultima instanță așa numitele „interese superioare de stat“.

Biserica a încetat de a mai fi singura făclie purtătoare de lumină. Problema culturală, educația și instrucția publică, a ajuns să fie o problemă de stat.

Statul are mai presus de orice datoria să facă educația și instrucția cetățenilor săi. Problema aceasta stă la baza tuturor statelor democratice, *căci cea dintâi temelie a însăși democrației este: școala de stat.*

Prin concepțiile ei didactice clare și desbrăcate de haina preocupărilor laterale, educația și instrucția școlilor de stat este singura chemată să democratizeze viața statului și a cetățenilor lui.

Școala edifică statul.

Iată axioma în fața, căreia se pleacă azi toți cugetătorii moderni. Iată argumentul principal, care militează pentru statificarea școlilor confesionale din Ardeal. Această statificare este chemată să desăvârșească procesul democratizării și unificarea culturală a Țării Românești. Pentru acest mare proces etnopsihologic, dela care atârnă soarta și progresul statului românesc, menținerea școlilor confesionale ar constitui deadreptul o piedecă. Nime nu va putea pretinde, că statul român democratic se poate zidi prin *educația separatistă* a diferitelor școli confesionale, din cari unele reprezintă tendințe culturale streine de neamul nostru. De tendințele politice nici nu vorbim.

* * *

Statificarea școlilor românești era deci o necesitate de stat, un imperativ categoric reclamat de superioarele interese culturale ale țării. Odată realizată, ea lasă statului mână liberă, ca față de școalele confesionale ale minorităților să fie darnic sau strâns, după cum vor ști să-și modeleze spiritul și sistemul de instrucție potrivit cu interesele culturale și principiile democratice ale statului național românesc. Asupra acestei lature a chestiunii s'ar putea spune multe, cari de sigur ar convinge și pe cei mai îndărătnici. Dar nu e nici timpul, nici locul să insistăm asupra unui lucru, pe care tot cel ce se ocupă de problema noastră școlară trebuie să-l simtă și să-l înțeleagă, pentru că i-l dictează însuși sentimentul de rasă. Acest sentiment nu urmează să fie o patimă, care orbește și întunecă mintea. El trebuie să fie sfetnicul cuminte, care arată popoarelor calea către menirea lor istorică. Sfetnicul acesta ne spune, că pentru că să reparăm o nedreptate de veacuri, suntem datori să promovăm cultura poporului nostru de analfabeți și s'o egalăm cu cea a minorităților dimprejurul lui, chiar cu rizicul ca ele să plătească cu stagnare privilegiile, de cari în trecut au beneficiat în contul neamului nostru.

* * *

Iată în rezumat motivele, pentru cari, fără să am vreun resentiment față de școlile confesionale, — în care am crescut și am studiat — mi-am dat bine seama de nevoile unei situații noi și am fost din capul locului pentru idea statificării lor imediate.

Știam, că poporul dela sate de mult dorea să scape de povara școlii confesionale, căci-durere-pentru țărani noștrii, școala este încă o sarcină. Știam că și preoții satelor noastre în majoritate ar fi bucuroși să se scuture de multele griji și neplăceri avute cu încasarea salariului și ținerea în regulă a școlii, ai cărei directori erau. Știam în fine, că bieții dascăli confesionali, acești mucenici, cari au postit destul subț Unguri, nu mai sunt dispuși să rabde foame și'n atmosfera de soare și de belșug pentru toți, a statului românesc. Și nime nu mai avea dreptul să le ceară această jertfă,

atâta timp, cât superiorii lor din fruntea diecezelor, sunt salariați complect și exclusiv dela stat...

Statificarea și asimilarea lor pune capăt unei situații false și însuportabile pentru dascăli — cari ajunseseră să între în grevă, — și direct compromițătoare pentru învățământul primar. Iată pentru ce am cea mai adâncă convingere, că statificarea este singura soluție logică și cuminte, care se putea da acestei înalte probleme culturale.

Rezultatele ei practice atârnă de munca noastră a tuturor. Ele se vor resimți în ceasul, când din școala statului vom ști să facem școala viitorului.

Gh. Tulbure.

Cum ne putem prevedea cu apa de lipsă?

Lección metodica din Fizică.

Apeduct, vase comunicatoare, fântână arteziană, fântână săritoare.

S'a observat: 1. Curgerea apei din apeduct. 2. Fântână săritoare. 3. Stropitoare de flori, ceainic, cană de cafea ș. a.

Material de intuițiune: 1. Tevi comunicatoare de sticlă (cu o fluiditate colorată). 2. Pâlnie, țevă de gumă și țevă de sticlă curbă în formă de U, al cărei capăt mai scurt se termină într'un vârf ascuțit. — Ori o sticlă fără fund cu un dop de papură găurit și țevă de sticlă în formă de U (fântână săritoare).

Țintă: Locuitorii orașului nostru primesc apă pentru trebuințele lor prin apeduct. Cum poate acesta să ne provadă cu apă?

Apa dela munte este codusă printr'o țevă în diferitele puțuri, din cari curge apoi prin țevi. Așadar apa se urcă drept în sus în diferitele puțuri. Dar cum se poate oare apa urca? De obicei curge doar la vale, apoi să curgă ea oare și la deal? De oarece s'a scoborât dintr'un munte înalt, de aceea se urcă. Cu ce stă așadară urcarea în legătură? (Cu curgerea la vale). Apa este condusă prin țevi laterale și în singuraticile case și curge la deschiderea cocosului. — De-a dreptul din țevile laterale? — din țeava principală. — Țeavă principală. — țevi laterale (aducătoare de apă).

Ei atunci, apa ar trebui să se ridice de-a dreptul vertical în țevile laterale, așa zicând să curgă la deal și încă adeseori prin câteva etage. Și oare cum se întâmplă aceasta? Apa este condusă dela munte ș. a. m. d. Atunci ar trebui ca apa, care curge prin pământ, la locuri mai jos așezate (mai afunde), la cari ajunge din locuri așezate mai sus, să isvorască din pământ! (Asta se și întâmplă. Dovadă isvoarele). Ne poți tu spune exemple, unde apa încă se ridică printr'o

țevă, chiar și dacă nu așa de sus ca la apeduct? (Stropitoare, ceainic, cană de cafea). Cum ajunge aici apa în țevă? — (Din cană). Cum se întâmplă asta? (Țeava stă în legătură cu cana, așa încât apa din cană se urcă în țevă). Și dela ce atârnă starea apoi în țevă? Să cercetăm!

Predare.

1. Experiment.

Intr'un pahar de apă se introduce — dar numai până aproape de fund — o scânduriță, care se potrivește bine, despărțind paharul în două. Prin aceasta se formează două vase, cari stau jos în legătură unele cu altele. Intr'unul turnăm apă. Aceasta se ridică și 'n celalalt și stă în amândouă la aceeași înălțime.

Tot asemenea cu alte fluidități, cerneală etc. Se toarnă apă 'n țevi, ce stau în legătură.

a) de aceeași lărgime, b) de lărgime diferită. În amândouă cazurile stau de o potrivă de sus.

Explicare.

A sta în legătură — a comunica. Legătură — comunicare.

Vase, ce stau în legătură; țevi, ce stau în legătură — vase comunicatoare, țevi comunicatoare.

Povestirea unei întâmplări. (Experiment).

Odată, într'o grădină de pomaturi a contelui Artois în Franța au fost puși oameni să sape, ca să facă o fântână. Când ei au ajuns până la o anumită adâncime în pământ, au dat de un strat de lut. Străbătând și prin acesta, au dat de un strat de năsip, sub care se întindea un alt strat de lut. — Când au ajuns la stratul de năsip, a țâșnit fără veste din stratul acesta apă, și raza (vâna) de apă se ridică mai mulți metri în înălțime peste suprafața pământului. Fântână arteziană.

Explicare.

Ploaia se strecoară în pătura de nisip. Cele două pături de lut țin între ele apa. La locul săpat (sfredelit) apa trebuie să țâșnească, și încă atât de sus, cât de înalt este locul de unde a pornit apa.

Și să privim acum:

Apeductul nostru.

Desemn. Schiță. Tăetură transversală. Rezervor de apă. Poziția. Țeava principală. Tevi laterale (aducătoare de apă). Țeava de scurgere. Casă. Până la ce înălțime (în schiță) ar putea să se ridice apa? De ce?

Fântâna săritoare.

Experiment.

Introducem țeava unei pâlnii de sticlă¹⁾ în

O fântână săritoare ne putem construi și în modul următor: Delăturăm fundul sticlei prin carbune exploziv sau într'un alt mod oarecare și apoi îi netezim marginea (sticlei). În gâtul sticlei se introduce un dop găurit de plută. Apoi să avem la îndemână o țevă de sticlă în formă de U, care să aibă un capăt cât se poate de lung, iar altul cât se poate de scurt, care să se termine într'un vârf ascuțit. — Capătul cel lung se introduce apoi în gaura dopului și fântâna săritoare e gata; numai trebuie să turnăm în ea apă.

capătul unei țevi de gumă, iar capătul celălalt al gumei îl legăm peste o țevă de sticlă încovoiată în forma unuia unghiului drept. Capătul din urmă al țevii de sticlă, încovoiat și el în unghiul drept, se termină într'un vârful ascuțit. Iată că se turnă apă în pâlnie, ea (apa) sare prin deschizătura vârfului ascuțit.

Explicare.

Fântână săritoare mică. Pâlnie (sticlă) ce stă în legătură cu capătul mai scurt ascuțit al unei țevi de sticlă — comunică. — Capătul țevii de sticlă nu ajunge până 'n dreptul pâlniei (sticlei). Apa însă caută să ajungă tot așa de sus cum este în pâlnie (sticlă) și de aceea sare în sus.

De unde vine, că apa, ce sare din țeva de sticlă nu se ridică până la înălțimea apei din pâlnie (sticlă)? Ea este împiedecată: prin frecare, rezistența aerului, greutatea apei.

Asociație. I. Să desemnăm pe rând:

1. a) Țevi comunicatoare.
- b) Ceainic. Cană de cafea. Stropitoare.
- c) Pahar de apă cu scânduriță.
2. Aparat și fântână arteziană.
3. Fântână săritoare.

II. Să asemănăm:

1. *Aceste întocmiri!* a) *Asemănare.* Toate sunt vase ce stau în legătură (comunicatoare). b) *Deosebire.* Vasele și comunicarea lor nu este tot un fel de mare.

2. Starea apei, a fluidităților în aceste întocmiri!

Sistemizare. 1. Vase sau țevi comunicatoare.

2. *Lege.* În vasele sau țevile comunicatoare stă apa (și altă fluiditate), la aceeași înălțime.

Aplicare. I. Desemnarea diferitelor vase comunicatoare. II. 1. Cât de sus se înalță apa în țevile laterale ale unui apeduct? 2. În care caz etajele mai înalte nu vor putea fi provăzute cu apă? 3. Cum putem cunoaște într'un rezervor sau câldare, cu pereți netransvizibili, la ce înălțime stă apa? (Prin aplicarea și aducerea lor în legătură cu o țevă de sticlă, ca la mașinile de vapori, gazometrii).

Noi avem în Brașov două fântâni săritoare. Una în piața Berthelot și alta în parcul promenadei de jos lângă prefectură. Din ele abia sare apa la câțiva metri înălțime. Ce înțelegem de aici? La ce înălțime ar trebui să sară.

Radu Prișcu,
Inv. dir.

Rezultatele entuziasmului.

Este în firea chemării și ocupațiunii noastre dăscălești, ca toate lucrurile ce le vedem, toate întâmplările și schimbările, ce se petrec în viață să le studiem, să le judecăm, să le căutăm proveniența, ori cauza care le-a născut, ca apoi fixându-le, să putem trage din ele învățăturile practice, atât de trebuicioase unui educator.

Aceasta a fost cauza, ce a îndemnat comitetul asociațiunii noastre să emaneze spre lucrare tema de față și aceasta m'a îndemnat și pe mine, să o dezvolt, după modestele mele puteri. Vă rog să m'ascultați.

Înainte de a trece la rezultatele entuziasmului, să vedem peste tot, ce este însuș entuziasmul?

Entuziasmul este forța majoră, compusă din tot ce se cheamă idealism, râvnă, ambiție, răbdare, tenacitate, virtute, istețime, abnegație, dragoste și sacrificiu, cari toate tind la atingerea unui scop bine definit. Aceasta ca parte teoretică.

Din punct de vedere al vieții practice, entuziasmul a fost și este motorul ce produce puterea trebuincioasă la deslegarea definitivă a tuturor problemelor mai mici și oricât de mari și complicate, răsărite în creierul născocitor al omului.

Marile genii, creatoare de minuni sunt rezultatul entuziasmului.

Entuziasmați de ideea de a stăpâni apele, au iscodit oamenii corăbiile; sub puterea entuziasmului a descoperit Columbus America, alții Australia și alte pământuri necunoscute. La explorarea Africei, Aziei cu uriașul uriașilor Himalaia, la descoperirea polilor etc. s'a cerut mult entuziasm.

Entuziasmați de dorința de a cunoaște lumea apelor sau pogorât oamenii pe fundul mărilor; entuziasmați de ideea stăpânirii aerului, au iscodit oamenii baloane, aeroplane, cu cari, în buțul atâtor primejdii se avântă azi la înălțimi spaimântătoare.

Inventarea a tot felul de mașinării, punerea sub stăpânirea omului a energiei electrice, telegrafii și telefoane cu și fără sârmă, au la baza lor o bună doză de entuziasm.

Sub influința entuziasmului a trăit în lume un Guttenberg cel cu tiparul, un Michel Angelo, un Rafaello Sanzio zis divinul, un Leonardo da Vinci fala Italiei, un Cansiu francez, un Shakespeare, un Dante, un Paganini un Pucini, un Wagner și alți neperitori maestrii ai artelor și tot entuziasmul a dat Românilor un Alexandru cu renumita-i „Latina gintă“.

Entuziasmul a fost și este puterea alimentătoare trebuincioasă la săvârșirea faptelor mari, săvârșite fie de indivizi singurateci, fie de grupuri singuratece sau chiar de popoare întregi. Exemple ne dă destule istoria, începând din timpuri vechi, până în zilele noastre.

Entuziasmați de ideea mării patriei lor au cuprins Romanii aproape toată lumea cunoscută pe atunci; entuziasmul a fost puterea mănunchiului de oaste a unui Stefan cel mare și un Mihai bravul cu care au bătut pe Turcii atot puternici. Entuziasmul a dat Italiei un Savoia, Franței un Napoleon. Entuziasmul face din Franța cel dintâi popor din lume.

Prin puterea entuziasmului se desrobește țara românească în lupte, ca la Grivița, Plevnița, Rahova și Smârdan; entuziasmul dă Românilor

un rege Ferdinand I. când în 1916 în fruntea bravilor săi oșteni se aruncă în crânceul război mondial, ca să ne desrobească de sub jugul străin.

Luptele dela Mărăști, Marășesti și Oituz unde — după cum ne spun martori oculari — între treznetele a mii de guri de oțel vomătoare de moarte, când urla văzduhul de chiot și cheaot și vuet și vaet de se părea c'a nărozit pământul, bravii românași se desbracă până la cămașă și cu mânecele sucite se aruncă și zdrobesc formidabila armată germană: sunt pilde vii, cari ne arată ce poate entuziasmul.

Adevăratul entuziasm, în lupta pentru ajungerea țintei puse, trece obstacole de necrezut, nu dă îndărăt nici când și deci rezultatul luptei poate fi numai de 2 feluri: sau ajungerea scopului, sau lupta se sfârșește în tragedie. Pilde:

Leonida moare cu 300 camerazi la Termopile, apărându-și patria. Decebal preferă moartea, decât să fie rob. Mucius neputând omori pe dusmanul patriei sale și voind cu orice pret să-l înfrice și astfel să-l facă a se retrage își aruncă dreapta în foc. Românii hotărâți a pune stavilă puhoiului năvălitor al Germanului barbar în Moldova, formează la Mărăști și Marășesti așa zisul „triumghiul morții“ însemnând, că toți vor muri, dar pe acolo nu se trece.

Onorată Adunare!

Un moment sublim al entuziasmului este extazul. Creștinii cei dintâi etuziazmați de ideile blândului mântuitor făceau pentru respândirea lor, jertfa vieții, dar când ajungeau la supremul grad de entuziasm.

Am vorbit despre atâtea lucruri, ce au rezultat din entuziasm și acum doresc să amintesc tot în legătură cu entuziasmul încă un lucru, care ne privește pe noi direct, un factor insamnat în viața popoarelor, un lucru fără de care azi popoarele pier sau în cazul cel mai bun sunt slugi stăpâniți de alții: este vorba de școală.

Ce este școala? . . . Este izvorul nesecat de unde pornesc, ca părae cristaline șuvițe a toate ramurile de cunoștințe. Este grădina unde se samănă spre încoțire, creștere și desvoltare boabele tuturor științelor. Precum steaua a fost călăuza magilor la locul unde s'a născut mântuirea, așa școala este călăuza popoarelor către fericire. Am amintit aci despre atâtea fapte mari și mărețe, dar să se știe că toate acestea au la baza lor școala. În școală s'a zămislit germeul tuturor ideilor bune și tot aci s'a plămădit și cultivat și entuziasmul pentru ele.

Dar școală fără dascăl cine-ș poate închipui? Unde este dascălul dascăl, acolo este și școala școala. Fără el școală nu este, căci el este sufletul școlii.

Precum la începutul zilei, ceața, sub puternicile raze a soarelui, se îndoiaie, se calcă, se moaie până când la urmă învinsă se împrăștie și se face lumină deplină, astfel în școală sub înțelepciunea dascălului se îndoiaie se calcă se moaie și risipește ceața, negura neștiinței și se

face lumină în creerul copiilor. Și eată minune, eată un paradox ciudat. Școala face pe om să fie „Om“, ear pe „Școală o face omul și acest om este dascălul.

Ear dacă se știu toate acestea, nu este greu de priceput cât de grea, cât de migăloasă este munca ce trebuie depusă în școală. Și este grea muncă, căci orice început este greu, ear învățătorul, el creatorul, zeci de ani dearândul tot începuturi face. Este ușor de închipuit cât idealism, râvnă, paciență istețime, abnegație, dragoste și sacrificiu, cu un cuvânt, cât entuziasm se recere dela învățător, ca să se ajungă rezultatul dorit.

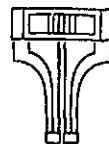
Și n'a lipsit și nici nu se poate zice, că lipsește entuziasmul învățătorilor nostrii câtă vreme mai mult ca 50% își scuipe plumânile pe marginea drumurilor și tot nu dau îndărăt. Dar . . . există un dar . . . acest foc sacru la noi începe a avea o ardere lentă. Cauza? . . . este aceea că-i lipsesc condițiile de bună ardere, nu este alimentat cu cele trebuincioase.

Inzădar am lucrat azi cu entuziasm în școală și mergând către casă îmi fac planul cum să lucrui mâne, dacă ajungând acas nevasta îmi spune: „Că s'a sfârșit făina'n sac și ghetete la copii nu sunt și-i frigu-aci și lemne nus și eu ce-o să mă fac. Și câte alte-ar trebui, dar nu-s parale'n ladă, car salar și cât ar fi, de ce nu vine-odată?“ Auzind de acestea, mâne zi în școală nu mai pot fi acortantul entuziasmat de eri, ci un biet ziuas, să fiu aci și vrând-nevrând mă fură gândurile și mă tot socot, cum să fac, să mi împlinesc nevoile.

Intre astfel de împrejurări entuziasmul, dacă și nu piere, dar i se moaie avântul. Mai sus am afirmat, că entuziasmul nu cunoaște obstacole, dar lucrul acesta se întâmplă numai câtă vreme acest entuziasm este susținut, este nutrit. Motorul își perde din energie, dacă nu-i se dă unsoarea trebuincioasă, să umble ușor.

Cunoscându-se deci importanța entuziasmului în școală, gândiți-vă ce păcat săvârșesc acei, din vina cărora învățătorimea română se află în situația materială de azi situație în stare a aduce pe învățători să-și pearză sau cel puțin să le slăbescă entuziasmul pentru școală. Oare la noi să nu mai vie timpul, când cei ce au urechi de auzil să auză, ochi de văzut să vază și minte de înțeles se înțeleagă. Să sperăm că da. Și în această speranță închei rugând pe bunul Dumnezeu să aducă cât mai curând timpul, când dascălul român, scuit de grija zilei de mâne se poată munci cu cel mai mare entuziasm în ogorul culturii românești.

I. Ștefan
Învățător.

Despre aptitudini în general.

Cultura are un vast cuprins, deaceia nici nu e hotărât definită până azi. Gradul de cultură a unui neam se poate fixa numai din totalitatea produselor culturale: limba, literatura, știința, morala, religia, arta, tehnica, economia, industria și comerțul.

Când să face comparație între cultura alor două neamuri, ar trebui să studiem rînd pe rînd și de-o parte și de alta fiecare produs cultural.

În butul tuturor eforturilor, neamul nostru are o puternică cultură, întru nimic inferioară culturii altor neamuri conlocuitoare, care s'a dezvoltat veacuri de-a rîndul sub-un raport absolut mai prielnic, decât a neamului românesc. Deși n'am avut aceleași condiții de dezvoltare, prin pedeci o mie, neamul nostru și-a statornicit o cultură proprie în cadrul culturii universale, — o cultură care poate lua ori-cînd luptă cu a acelor ce ne declară și astăzi în România-Mare apodictic de inferiori. Iar faptul acesta însemnează, că sufletul românesc are o mai mare senzibilitate, perceptibilitate, ascunde în sine acest suflet *aptitudini, talente deosebite românești*.

Încât privește valoarea și felul aptitudinilor și a talentelor — spre caracterizare las considerațiunile următoare:

Nenumărate fapte și cauzalității ale vieții omenești, documentează, că *aptitudinile, talentele* — condiții pentru o mai mare eficacitate a culturii unui neam — sunt de mai multe feluri și într'un mod sau altul să deosebesc unele de altele. Numai foarte arareori — am putea zice respirat — întîlnim așa numitele aptitudini capacități, talente generale.

Războiul trecut, dar cu deosebire timpul actual al consolidării, a născut o sumedenie de necesități deosebite. Din motivul satisfacerei a acestor necesități momentane poporul român a fost silit să-și valorizeze capacitățile sale și să și-le pună în activitatea pretinsă de timpurile de față. Capabilitățile, aptitudinile, cari în timpul de pace dormitau, respective erau silit să dormiteze necesitățile războiului, și cu deosebire a erei de consolidare a statului nou le-au chemat la activitate rodnică. Ne-am convins și suntem convinși, că neamul românesc — în măsură greutăților din trecut dispune cu destule forețe, cu aptitudini, dispune de talente, ba chiar multe, dar durere, o bună parte din acestea *aptitudini, talente nu sunt ideajuns cultivate*.

Ici-colo vedem chiar și apariții bolnăvieoase, înmuguriri sălbătice. Să fim sinceri și să-o spunem, că până acuma nici nu ne-a prea interesat aptitudinile, capacitățile, talentele generale de care neamul românesc dispunea. Dacă întâmplător s'a ivit la suprafață, vre-o capacitate, vre-un talent, am atribuit de regulă unei simple întâmplări, unei întâmplări favorabile respective, unei împrejurări accidentale. *Protecția și politicianismul*, ce la noi atât de adânc este înrădăcinat, a distrus și distruge aproape toate valorile, toate capacitățile, toate caracterele deosebite.

Școala a făcut și face și ea deasemenea. S'a multămit și să multămește cu anumite procedee sablonatice, cari în general n'a dat rezultate, decât puțin multămitoare. Elevii a fost și sunt și astăzi ținuți în cadre absolut uniforme, nu e mirare deci, că nu sa putut și nu să pot desvolta aptitudinile. Mersul nostru înainte a fost încet, căci ne lipseau capacitățile ce trebuiau să meargă în fruntea progresului și înaintării noastre. Astăzi poate vedem nițel mai clar, înțelegem prețul, necesitatea și momentuoșitatea capacităților respective a *aptitudinilor*.

Încât privește stabilirea calității aptitudinilor, înainte de toate trebuie să luăm în considerare aptitudinile caracteristice, străbune, de rasă, căci acestea sunt ereditare. Nu ne vom mira dacă chiar și părinți sub-raport cultural-inferioriau prunci cu aptitudini pronunțate. Puterea de ereditate are rădăcini adânci, ce să întind departe în arborele familiei. Este aceasta *puterea de ereditate străbună*, care precum umezeala subsolului — pe baza legeri vaselor capilare — nizuește la suprafață și nu putem ști cînd și unde va izbuti, la al cătelea succesori să va manifesta, întocmai și cu aptitudinile, cu talentele omenești. Va sări poate o serie întreagă în lipsa terenului potrivit, a fost poate în factorii intermediari dar n'a putut să iasă la suprafață. Un lucru însă e cert, că nimica nu să poate perde ce odată a fost. Poate solul, poate înprejurările nu au fost potrivite pentruca aptitudinile să se poată valida. Tocmai din acest motiv la noi ar trebui urmată o altă direcțiune pentru stabilirea aptitudinilor, a capacități și ar trebui să lăsăm la o parte felul de stabilire uzat în alte state. Noi trebuie să privim la aptitudinile străbune, și la ramurile înrudite acestora. Acestea trebuie căutate în prunci, căci numai acestea să pot pronunța întrinsul. *Validitatea* acestor aptitudinilor este egală cu progresul și dezvoltarea poporului român. Aici zace ascunsă puterea, care poate asigura, vitalitatea poporului pentru toate timpurile, pentru vecie.

Să privim numai dezvoltarea ori-cărui țări și îndată vom vedea caracterul aptitudinilor. Spre exemplu aptitudinea Germaniei să evedentează în industrie, în tehnica și comerț. La poporul român acestea aptitudini să pot găsi în economie, care este o ereditate dela străbuni și dela care depinde înaintarea acestei țări.

Aptitudinile sunt *dispozițiuni* mostenite și trebuie căutate în pătura creerilor, sunt manifestari spirituale, cari în legatură fiind cu dispozițiunile moștenite nu rămân ascunsă, ci să întrupează în faptele omului în așa fel, că le putem percepe cu simțirile noastre. Natural, pentru validitatea acestora, trebuie să dăm ocaziune, prilej și timp.

Precum bunul econom, dacă dorește ca umezeala subsolului să ajungă la suprafață, trebuie să pregătească de acomodat acest proces, prin o cultivare recerută. Trebuie să facă posibilă o validitatea a legii vaselor capilare. Va folosi deci în economia sa un așa fel de procedeu, care favorizează condițiunilor din legea vaselor capilare.

Umezeala nici decât nu e în stratul dela suprafață a solului, ci este în un strat inferior, în stratul străbun pe care ferul plugului încă nu l'a străbătut, nu l'a atins.

Această stare a lucrurilor o vedem și la *apținutudini*. Dacă școala nu să acomodează și nu ține cont de însușirile moștenite, nu va putea scoate la suprafață puterea care zace în apținutudini. În timpurile nouă s'a recurs la diferite metode și unelte pentru evidențierea apținutudinilor. Această nizuință o au deosebitele laboratoare psihologice. Nu să poate nega, că unele manifestări spirituale precum calitatea lor și chiar o strădație a lor s'a putut stabili cu ajutorul unor experimentări, dar acestea clasări sunt numai locale, sunt observațiuni momentane, cari numai fugitiv și foarte spălătăcit ating caracterul manifestațiunilor spirituale. Cea mai ducătoare la scop și totodată și mai sigură e acea stabilire, pe care pedagogul și-a câștigat-o pe urma liberii manifestare a elevului. — Stabilirea aceasta nu e o muncă a momentului, ci este o știință dedusă din experiența unui lung șir de ani. Laboratoriile psihologice, cari în timp anumit și scurt stabilesc apținutudinea elevului, la aparență săvârșesc o experimentare științifică, dar nu poate și nu vor putea da seamă despre un fapt, care să aibă o explicație pozitivă pentru viitor. Cel mai bun metod este acela, prin care ori ce apținutudine să deduce și stabilește din îndeletnicirile și manifestații libere, spontanee, onnilaterale ale elevului.

Prin lucrările libere — apținutudinea să evidențiază, ies la suprafață, rezultatele să pot vedea în faptele și creațiunile elevului. Acestea sunt deci, de a să observa din partea pedagogului, acestea sunt de-a să urmări cu atențiune, în care caz ușor să vor putea vedea deosebirile, notele caracteristice, a căror compoziție nu este altceva, decât însași *apținutudinea*.

Cea dintâi datorință la statorirea apținutudinei este stabilirea tip-ului. Dacă cunoaștem odată, că cutare elev căru tip aparține, atunci ușor putem deduce la apținutudinea și calitatea apținutudinei a aceluia. Deosebim două tip-uri principale: *tipul gânditorului concret și tipul gânditorului abstract*. Cel dintâi îi aplicat spre muncă practică, al doilea spre muncă teoretică. La *tipul practic* rolul principal îl joacă *centrul motoric*. Precum în viața practică putem vedea, tipurile practice sunt acelea, cari creiază, compun. Este de prisos a mai face explicații, că ori ce activitate spirituală își are locul său stabilit în scoarța creierilor. Centrele nu sunt la fel dezvoltate. Centrele însușirilor spirituale moștenite sunt mai dezvoltate, mai tari și cu mai multă putere de viață. Scoarța creierilor, cu toate centrele sale spirituale, trebuie privit întocmai ca și suprafața unei regiuni, unde găsim deosebite calități de sol. Într'un sol — pe lângă aceeași cultivare — obținem produse mai bune, decât într'un alt sol. Centrul apținutudinilor moștenite este mai tare, ca ale altora — care, pe lângă o cultivare deosebită specială — produce mai mult, mai bun,

ca alte centre. Să nu ne închipuim însă, că acest centru singur numai, izolat de către celelalte centre ar fi în stare să producă cea ce numim apținutudini deosebite, talente. Acest centru este numai surceaua principală, este diriguitorul inclinațiunilor pentru apținutudinea deosebite pentru talente. Dacă tăiem crengile laterale a unei coroane și lăsăm numai surceaua principală, nu vom avea roadă multă. Așa și cu centrul, din care ia ființă apținutudinea, talentul.

Să ilustrăm aserțiunea cu 'n exemplu concret. Este așa numitul talent sau apținutudine pentru desemn. Cari centre sunt indispensabile pentru validitatea acestei apținutudini? Elementele dominante în preponderanță sunt în iegătură cu vederea. Va să zică apținutudinea, talentul pentru desemn este un *tip vizual*, ca tip principal, cu deosebite tip-uri secundare, cum sunt tipurile pentru colori, pentru desemn de linii, adică tipurile secundare pentru mișcări și forme grafice. Acesta însă, nu este suficient pentru validitatea apținutudinei, a talentului ci este nevoie încă de tip-urile mișcărilor de mâni și simțirilor de mușchi. Conlucrarea acestora dă apținutudinea, talentul desăvârșit pentru desemn.

Asemenea ne putem pronunța și despre alte tip-uri secundare, cari unul fiește care — își are rolul și destinația sa — față cu tipul principal. Nu este de ajuns deci, de-a stabili numai tipul principal, ci dacă dorim să dezvoltăm apținutudinea, atunci trebuie și avem lipsă de cunoașterea tipurilor secundare. Lucrul de căpetenie e însă, a ștudia, că elevul în ce și pentru ce este mai apt. În scopul acesta, trebuie să ștudiam atențiunea elevului. Ce-ii răpește atențiunea, ce-l interesează mai mult, și mai bine. Centru asupra căruia atențiunea tinde mai adeseori, este mai tare, decât celelalte centre. Apținutudinea înăscută, dacă dă de teren potrivit, dela sine nisu-și își mărește și desvoaltă centrul său. Măsura atențiunii și gradul de aprofundare a atențiunii în deajuns îl ușurează pe pedagog la descoperirea și stabilirea și apținutudinilor. Atențiunea totdeauna țintește spre un anumit lucru ori îndălnicire.

E o gresală colosală, când școala caută numai apținutudinea onnilaterale ale elevilor. Acestea apținutudini să găsec foarte rar. A pretinde totuși, dela toți elevii, a fii distinși în fiecare obiect de învățământ înseamnă o absurditate. Elevul diligent foarte adeseori corespunde acestei cernițe a școalei de astăzi, dar cu diligența de-a face față tuturor obiectelor, lasă la o parte optitudinile deosebite ale sale. Un așa elev iasă din școli exploatat și în viața practică, nu va putea continua în direcția aceasta octroată de școala de astăzi. Pe eminenți școalei de astăzi nu-i vom găsi în viața practică deasemenea eminenți, căci sablonatizmul școlar i-a răpit independența, originalitatea de care apținutudinea deosebite, talentele au nevoie.

Tocmai din acest motiv școala ar trebui să uzeze de alte mijloace și metode pentru culti-

varea aptitudinilor deosebite. E drept, că școala de astăzi este instituită pentru aptitudini, capacități de toate zilele, așa îi este chiar și programul, planul analitic al său. În acestea școli de toate zilele, aptitudinile, talentele deosebite nu-și capătă nutrimantul lor necesar. Ar fi de lipsă școli separate, de cultivare deosebită. Statul să ridice școli speciale pentru elevi cu aptitudini distincte. Ori-ce aptitudine deosebită trebuie cultivată pentru ramul cel mai potrivit vieții practice, ca astfel cu mai multă tărie să se afirme pentru cultura generală a neamului din care face parte.

Mihail Hurducaciu
profesor.

Cum economizăm ?

Dela realizarea visurilor sunt 3 ani... Trei ani și învățământul practic al grădinaritului stagnează total! Apicultură, sericicultură asemenea.

Grădinile de model sunt sămănate cu porumb și cartofi; frăgarii, cari dau hrană vermicilor de mătasă sunt estirpați, școala de ultoi a dispărut de-odată cu roșiorii. Grădina de zarzavate nici ca 'n palmă. Poporul e necesitat a târgui primăvara semințe vârite de negustori în pod de 5—6 ani de ale lui Mautner Ödön, la cari puterea de încolțire nu mai poate exista.

Sub era unguerească erau învățători versați în ale grădinaritului, cari erau concrezuți cu supraveghierea grădinilor de model de către revizorii școlari. Azi? Nici pooveste. Ba nici dnii revizori și subrevizori nu prea supraveghează mersul bun a grădinilor de model cu oc-ziunea vizitărilor oficioase!

Albinăritul și prăsirea vermicilor de mătasă? Acestea le avem în „Programa analitică“. În realitate? De unde?!

Albinăritul nu înflorește, căci grădinile de model în loc de ultoi sunt sămănate cu păpușoi și cartofi. Stuparii români trăiesc izolați ca Chinezii de europeni, pe când frații Unguri și azi își susțin Revista stupărească: „Méhészeti Közlöny“. Eu n'am văzut încă Revista stupărească cu literele â și ă. Până când oare vom trăi așa și suferi în letargia aceasta?

Sericicultura? De ce să ne ocupăm cu prăsirea vermicilor de mătasă? De ce să le deschidem copiilor orfani, invalizilor și văduvelor izvor de venit? Decât frăgarii în școala de model, mai bine învățătorului păpușoi și cartofi! Deși mătasa importată e foarte scumpă, totuși dela comisar, până la plugar femeile ar umbla tot în mătasă

Și până când noi economizăm astfel, să vedem cum economizează Sașii? Cum? După cum se recere! „Dela cap să strică peștele“... Dacă vom avea cursuri — nu facultative ci obligatoare — de grădinarit — pe spesele statului — cursuri de stupărit să privească odată față 'n față acei stuparii români, cari talentele lor le țin-ascunse,

să le roșască fețele de această faptă păcătoasă și dăunăcioasă economiei naționale.

Ar fi vremea să ne trezim din somnolență. Să arătăm fraților neromâni, că darul economiei și în noi se află, că dragostea față de stat și în astă formă o știm manifesta, că poporului îi dăm povețe, cari dacă le ascultă ajunge acolo, unde îi este menirea!

Toate aceste datorințe sfinte îi așteaptă în primul rând pe revizorii școlari să supravegheze strict bunul mers a acestor ramuri a economiei naționale, în al doilea rând îi așteaptă această datorință pe învățători, să le îmbrățișeze aceste comori neexhaustate pentru ei și poporul, pe care le este menirea să-l povățuiască, căci aceste ramuri a economiei naționale nu sunt altceva decât pietrii la clădirea murilor de apărare a Țării și prosperarea poporului

Vad, 1921.

Gavril Pop,
învățător.

Cum apreciază presa din capitală acțiunea învățătorilor ?

„Dacia“, marele cotidian independent din București în Nrul 87 din 23 Martie a. c., scrie următoarele:

Banca învățătorilor.

— O inițiativă necesară și laudabilă. —

Cetitorii, cari au cetit prospectul pentru înființarea unei bănci a învățătorilor, ce s'a publicat cu câteva zile în urmă în ziarul nostru, vor da din cap și se vor întreba: „Și învățătorii s'au făcut gheșeftari“?

Întrebarea aceasta e pe deplin îndreptățită, fiindcă în zilele noastre de speculă și goană după îmbogățire lesnicioasă, singur dascălul român, cel dela sate ca și cel dela orașe, a mai păstrat în sufletul său idealismul ce l-a caracterizat întotdeauna. Dacă ne luăm însă osteneala să cetim cu atențiune acest prospect, vom vedea că gândul de-a înființa o bancă a învățătorilor n'a emanat din dorința de-a face speculațiuni de bancă și de comerț, ci dimpotrivă, acest gând a fost numai efluxul preocupărilor intensive și pur profesionale ale învățătorimei noastre. Perioada afacerilor rentabile, atât de mult exploatată de toate categoriile de oameni, a trecut fără ca învățătorii să se gândească a beneficia de ea. Dar nu numai atât. În perioada dela înființarea României mari și până în prezent a mai fost, pe lângă comerț, și un alt tereh de exploatare foarte rentabil pentru toți merituozii: funcțiunile publice. Mulți oameni nepregătiți — nu ne gândim numai la formalitățile certificatelor școlare și la diplomele de capacitate — au făcut carieri fantastice, în vreme ce învățătorii erau ținuți prin decrete-legi și ordonanțe severe, cari se și respectau, cu abatere dela regula generală, în slujbele lor modeste și ca situație socială și ca pare

materială. Nu mai încapă nici o îndoială, că dispozițiunea aceasta a fost înțeleaptă și de mare folos țării și neamului, dar nu e mai puțin adevărat că prin ea, li-s'au impus învățătorilor jertfe și abnegațiuni, fără ca statul sau biserica să le fi dat și binemeritata recompensă. Dimpotrivă, învățătorii sunt și azi într'o situație de nesiguranță. Grijile materiale stau și acum cuibărite în casele lor.

Glasurele lor, prin cari au cerut în cei trei ani din urmă să li-se facă dreptate, nu au fost auzite de aceia cari puteau să le amelioreze soarta. Prin glasul lor ei nu cereau numai salarii mari și traiu tihnit, ci ei cereau, chiar cu mai multă stăruință, cărți și rechizite școlare ca să-și poată împlini cu toată conștiințiositatea misiunea lor de dascăli ai neamului și făuritori ai sufletelor! În amărăciunea lor, produsă de indiferența celor de sus, s'au hotărât să-și caute singuri mijloacele necesare pentru îndepluirea marelor misiuni. Dela acest cuget curat a emanat planul pentru înființarea unei bănci, care să servească exclusiv interesele învățătorimei.

Trecutul și prezentul învățătorimei noastre sunt o garanție, că scopurile acestei bănci pusă în deplină concordanță atât cu interesele învățământului cât și cu interesele profesionale și personale ale învățătorilor noștri, vor fi urmărite și respectate de conducătorii acestei noi instituțiuni financiare și culturale.

„Banca învățătorilor” e proiectată să servească interesele învățătorimei din Ardeal, Banat și părțile unghurene, dar la înființarea ei poate, și ar fi chiar de dorit, să contribuie toți învățătorii din întreaga Românie Mare. De altfel aceasta e și intențiunea fondatorilor, cari au trimis liste pentru subscriere de acțiuni tuturor revizoratelor din toată țara. În zilele acelea, când unitatea sufletească a tuturor Românilor e atât de grav amenințată, rolul învățătorimei noastre rurale capătă o importanță extraordinară.

Pentru ca generațiile viitoare să poată fi crescute într'o atmosferă prielnică înfăptuirii reale a unității noastre sufletești este neapărată nevoie ca atât statul cât și societatea să dea tot concursul învățătorilor noștri ajutându-i să-și poată înjgheba prima lor bancă.

De ce e nesocotită școala primară și învățătorul ei?

Ca să putem răspunde acestei întrebări, trebuie să facem deosebire între fosta școală românească, condusă de toți persecutatul dascăl român și între școala străină, ridicată în cele mai multe locuri pe ruinele școlii române, care școală era condusă, sau de învățător străin de sufletul poporului, sau de învățător înstrăinat de neamul nostru, care apoi în cea mai mare parte, era cel mai mare dușman a tot ce a fost românesc.

Școala română numai acolo a fost nesocotită, unde poporul a zăcut în întunec și necultură și a dat ascultare rău voitorilor lui. Acolo însă unde poporul e pătruns de binefacerile învățătorei și învățătorul a fost la locul său, școala e prețuită împreună cu învățătorul ei.

Nu școala o urește poporul, ci sarcinile împreunate cu susținerea ei, căci știm că poporul toate dările le solvește fără cârtire, însă când i-se cere pentru școala sa, e totdeauna nemulțumit. Dar nu e de mirat, cunoscând cu câți dușmani a avut școala românească de luptat. Ne-a dușmănit streinii școala, căci aveau interes să o nimicească, ca pe ruinele ei să ridice școala maghiară de stat, ca poporul rămânând în întunec, mai ușor să poată fi stăpănit. Ne-a dușmănit apoi școala și o mulțime de învățători născuți români, cari trecând în serviciul statului, au devenit cei mai mari patrioți maghiari, lăpădându-se de neamul lor, au devenit cei mai mari dușmani ai școlii române și ai neamului românesc. Venit-au apoi pe rând toți cei ce nu vedeau cu ochi buni deșteptarea țaranului român, îndemnându-l să se lapode de școala sa, prin ce se va scăpa de sarcina dării școlare.

Nu numai iubirei de neam a poporului român, avem a-i mulțumi că ne-a rămas atâtea școli românești, pe cari le-a găsit desrobirea neamului, cu modestul ei dascăl, liniștit sufletește, că munca lui nu i-a fost zădarnică și că din suferința lui a răsărit mântuirea neamului românesc, căci el a fost acela, care prin școala sa, a sămănat și cultivat în popor conștiința națională.

Cu durere am văzut apoi, că dascălul român și în România mare a rămas tot cel ce era în timpurile de urgie, nebăgat în seamă. Iar cei ce înainte persecutau școala română și se rușinau de neamul din care c'a fost născut, devin dintr'odată mari români și în loc de dispreț, fură recompensați pentru serviciul lor de renegațism, iar pe unii îi vedem ocupând și astfel de oficii, la care în era maghiară nici nu puteau visa. Pe unii îi vedem chiar părădind cu naționalismul, ca și când noi cari ne-am făcut întotdeauna datorința de neam și suntem cu conștiință curată, nu le-am cunoaște trecutul nu prea îndepărtat. E ușor azi în România mare să te bați pe piept că ești român. Onoare acelor puțini învățători de naștere români, cari deși erau în serviciul statului, nu au uitat a simți românește și dacă nu ne-au putut ajuta, cel puțin nu ne-au stricat și sufereau sufletește împreună cu noi.

În România întregită școala românească nu mai poate fi nesocotită, căci neamul românesc, în mare parte școlii române, are a-i mulțumi întregirea națională. Statul român e dator ca această școală să o facă instituțiune de stat, să o susțină, să o desvoalte, împreună cu adevăratul învățător român, care e cel mai chemat cu școala sa, să pună temelii statului și să crească cetățenii de mâne.

Noi învățătorii ca să putem corespunde chemării noastre de educatori, trebuie să fim bine

educați. — Să căutăm a ne câștiga cunoștințele de lipsă, ca să corespundem poziției noastre de educatori ai poporului. În tot locul și între toate împrejurările, să știm și să ne și susținem autoritatea ca învățători, fie în școală, fie în societate. Să căutăm toate ocașiunile prin care să ridicăm prestigiul învățătorului român. Să ne ferim de uritele lupte de partide politice, cari numai în detrimentul învățătorului și a învățământului pot fi. Să fim oameni de caracter și conștiință noi înșine. Să nu fim uneltele nimănui, prin ce vom sili și pe alți să ne respecte și să vadă în noi, aceiași ce trebuie să fim: oameni cu convingeri proprii, neputând fi influențați de nimeni, căci azi pentru învățătorul român, umilinta e crimă, iar modestia a rămas tot virtute.

Dacă vom fi ceia ce trebuie să fim, nu va fi nesocotită școala și învățătorul ei, căci: „Rezultatul școlii să datorește învățătorului și învățătorul e sufletul școlii“!

Atanasie Beian,
inv.

Cui să ne închinăm?

Cartea Cărților ne spune, că profetul Ilie, credincios misiunii sfinte ce avea, a vestit celor ce se închinau la *idoli* să se îndrepte și să se închine și ei Dumnezeului celui adevărat. După ce păgânii n'au urmat sfatul profetului, Dzeu i-a pedepsit prin aceea, că n'a lăsat să se verse ploaie pe pământ trei ani și șese luni. După ispășirea acestui mare *canon*, Ilie a invitat pe preoții idolești, să ridice și dânșii și el câte un altar de jertfă și să roage fiecare pe Dzeul său să aprindă jertfa. Și aceasta au făcut-o mai întâi preoții idolești. De dimineața până seara neîntrerupt, aceștia s'au tot rugat, sărind în jurul altarului, ca *idolul* lor — care prin închinătorii lui îi încăreau cu tot felul de daruri — să le aprindă jertfa, dar acel „Dumnezeu“ a rămas rece la toate stăruințele lor. Atunci a urmat Ilie. Dânsul și-a făcut alt altar de jertfă și ca descoperirea ce avea să urmeze, să fie cu atât mai convingătoare, a udat cu apă altarul de jertfă. Atunci, cu ochii îndreptați spre cer, a rugat pe *Dumnezeu* să-și descopere puterea sa celor necredincioși și să aprindă jertfa. Și *Dumnezeu*, ascultând rugăciunea profetului, a aprins jertfa și huliitorii de mai înainte a lui Ilie, văzând minunea ce se făcuse, ar fi putut crede că Dzeul lui Ilie este Dzeul cel adevărat. Cu toate acestea *puțini* au fost aceia cari au crezut și s'au îndreptat. Boala din fire nu prea are lecuire...

*

Poporul românesc din *Dacia lui Trăian*, în cursul celor două mii de ani, de când *Marele Împărat* l'a așezat pe acestea plaiuri, având nenorocirea a trăi desbinat și a ajunge astfel sub diferite stăpâniri dușmănoase, ispitit a fost, nu odată, a se lăpăda de aspirațiile sale naționale, a nu urma pildelor mărețe a le *profetilor* săi:

Mihai, Horia, Cloșca, Crișan, Iancu etc. și a nu se închina idealului sfânt căruia aceștia să închinau. Ispitit era acest popor a se închina *idolilor puternici* cari îl momeau, cu tot felul de bunătați, numai să-l vadă atras în mrețele lor. Și în parte ispita a avut și succese căci *inconștienții și egoiștii*, pentru a să și cu *burtă plină* (fie și cu bucate necurate), se lăpădau de sânul cald al neamului lor și pentru un *os de ros* se aruncau în brațele dușmanului, făcându-se *coade de topor*, în mâinile acestuia, contra intereselor superioare a le neamului lor. Aceștia erau închinătorii la idoli, erau *rengații* noștri, mărturisii și nemărturisii, dintre, cari unii mergeau cu obrăznicia până acolo, că'-și schimbau și numele, pentru a dispărea astfel și cea mai nevinovată urmă chemată a le putea trada cândva originea... Aceștia erau pe cari *idolii noștri* de eri, *stăpânirea* de pe vremuri, îi strângea la sânul său și le ținea vâlăul încărcat cu tot felul de bucate unse ca nu cumva să se depărteze de dânsul... *Massa poporului și intelectualii* credincioși tradiției naționale, au rămas strâns uniți în jurul *tablelor legii* purtate de profeții neamului și deși istovii de muncă, suferințe, și neajunsuri — mai bucuros au renunțat la toate onorurile ce li-se ofereau cu gânduri viclene — de cât să se lapede de crezul lor național, care era a întregului neam. Aceștia, stăpâniți de sentimentul nădejdei în viitorul de aur al neamului lor, au muncit, au suferit, au luptat și și-au sacrificat libertatea, unii chiar viața, pentru pregătirea *mântuirii* ce avea să vie. Ei erau cei ce reprezentau *nădejdea mântuirii* vestită noauă de profeții neamului; ei au fost depozitarii tuturor aspirațiilor sfinte cari erau călăuză vieții poporului lui *Trăian*. Deoparte dar leneșii și lacomii nesățioși, cari precupețiau și celea mai sfinte ideale a le neamului și-și vindeau drepturile pentru un blid de linte; de altă parte mulțimea mucenicilor idealști, cari își sacrificau totul, pentru un ideal măreț, și sfânt de care nu se puteau desface și în a cărui realizare nu dubitau. Pentru acești *apărători ai dreptății*, stăpânii sau idolii de eri, nu aveau nici urechi să le audă plângerile, nici ochi să le vadă suferințele. A lor era *răbdarea*. Răbdau dar și sperau...

*

Și a sosit vremea ca minciuna să dispară, zăvoarele temnițelor să se zdrobească, lanțurile robiei să se frângă și nobila *dreptate*, cu sora-sa dulcea *libertate* și cu gingașa *fericire* să se înstăpânească peste plaiurile mănoase a le *Daciei*. A venit războiul cel mare, războiul popoarelor, care avea să ridice la lumină pe cei ce zăceau înfruntunec și în umbră... S'a văzut sosit timpul, ca să se ridice altarul de jertfă și dintr'o parte și dintr'alta pentru a se vedea, care e aceea tabără a neamului românesc, care *credea* și *nădăjduia* în bunătața Dzeului celui adevărat... Și s'au întâlnit toți românii, și cei buni și rengații și trădătorii la acest ospăț. Acolo erau cei ce se închinau *idolilor* împărțitori de *oase de*

ros și acolo erau și cei ce — urmând glasului profetic a-l falnicilor *mergători înainte* — aveau un singur *ideal* căruia să închinau: acela al *reîntregirii neamului*. Și unii și alții, încrezuți în *Puterea* la care să închinau, așteptau ca aceasta să-și arate mărirea sa . . . Și scârboasa rugăciune, a celor ce credeau în puterea neinvinsă a *idolilor* usurpatori făcutu s'a ca o aramă sunătoare, a cărei sunet să răspândește și el în straturile răbdurii a le aerului până ce, în celea din urmă, să perde undeva, în depărtare, fără a rămânea nici o urmă după dânsul. Ascultată și primită a fost rugăciunea celor credincioși, a celor cinstiți și buni cari, având un ideal nobil, să închinau Dzeului celui adevărat care *mântuire a adus poporului său*. Și precum în vechime *Ilie* a fost factorul prin care Dzeu și-a arătat puterea sa cea nemărginită, în zilele mântuirii și înălțării neamului românesc, puterea Sa cea pre înalta, bunătața Sa cea nemărginită, Dzeu și-a arătat o prin falnica *armată română* care, sub conducere viteazului *Crai dela Răsărit*, a grăbit și prin sacrificarea celor mai buni fii ai săi, a căutat să ne aducă noauă *dreptate, libertate și fericire* deplină. *Mare ești Doamne și minunate sunt lucrurile Tale!*

*

Dreptate! Libertate! Fericire! Oh, voi concepte sfinte și curate! După o robie de una — dar ce zic? — două mii de ani; după suferințele de veacuri a le neamului, noi, generația de azi, care avut'am norocul a Vă vedea și a vă saluta pe plaiurile noastre desrobite, noi, cei cari nu ne-am știut și nu ne știm schimba mantoaia după cum suflă vântul, cu obraji scâldați în lacrimi de bucurie, cu dor nespus și dragoste fără margini așteptat-am să ne împărtășim și noi din căldura farmecului vostru sfânt și curat. V'am văzut și pe câteva clipe par' că v'am și simțit în nemijlocita noastră apropiere; ba, uneori ne părea a vă fi atins și cu biata noastră mână de lut și în tot momentul ne așteptam, ca binecuvântarea voastră, să-și reverse darul său, cu oarecare dragoste părintească, și asupra noastră, a celor ce am suferit mizerie, umilire și loviri peste obraz, pentru a grăbi — după cât ne-au iertat puterile noastre debile — mareața voastră intrare, pe poarta triumfală, ridicată în sufletele noastre, de cătră profeții neamului . . . Dreptate! Libertate! Fericire! Cu tot dreptul credeam a vă putea aștepta în mijlocul nostru, dar iată că vânătorii după situație, materialistii nesățioși și egoiștii obraznici pus'au stavilă intrării voastre în sufletele noastre. Acești *irozi* gata sunt a vă ucide numai să nu vază adusă mântuirea, în *Tara Românească* și pentru *copiii nimăunii* . . . Aceia, cari în trecut au știut precupeți *idealul* neamului, a cărui realizare urma să vă aducă în casele tuturor românilor, aceia azi, după mareața intrare, și-au știut întoarce repede mantaia și fără pic de rușine s'au înbulzit în toate slujbele țării și sfidând bunul simț al tuturor omânilor cinstiți, să girează de „*conducători*” și

„*conduc*” destinele patriei spre toate sferile cheamate a le umplea buzunarele și a compromite țara care nu e a lor sau nu poate fi *numai* a lor. Dreptate! Libertate! Fericire! Amară decepție! Și aceasta decepție este cu atât mai dureroasă cu cât *acum* nedreptățile ce se comit și loviturile îndurate nu mai sunt loviturile de copită date sub firma *străinului* — pe cari ne simțiam mândri a le primi — ci sunt lovituri morale și materiale ce ni-se dau noauă, *se dau țării*, sub firma a lor *noștri*, deși acești „*ai noștri*” sunt de multe ori nește ființe parasite, nește caractere dubioase, cărora le lipsește, poate chiar cu desevărsire, baza morală care să-i îndreptească a se ridica la situații unde să recere *trecut nepătat, caracter firm și conștientozitate, corectitate și imparțialitate* întru împlinirea datorințelor. Ei și dacă așa le convine *interesafilor*, cei puși și acum la *cercare* n'au ce face ci desperați își zic: „Voi dreptate, libertate, fericire, existență și azi că și eri tot *pentru cei cari* și acum ca și atunci s'au știut și să *știu* *acomoda* exploatând totul, deci și pe voi, spre binele și folosul lor — și numai al lor.

*

Probe? Dreptate! Libertate! Fericire! — probe doriți? D'apoi dragi floricele nevinovate, priviți nițel în jurul nostru și în dirgătoriile țării puteți vedea mulți *reneați și trădători* cari cu buze zimbitoare își fac mendrele și se răsfăță în bine — puteți vedea *struții* de eri cum își ridică capetele — ca spicul cel sec în holdă — peste păreții automobilelor, pentru ca lumea să-i admire; — priviți pe strădele orașelor și veți vedea cum fâlfăe *porfira* și *visonul* pe cei ce își *știu bate joc de voi*, — priviți prin teatre și localuri de spectacole și veți vedea în *loge* pe vermuțelii de eri despre cari nu știu *alții*, dar nu știu nici *ei*, ce servicii au făcut neamului; priviți prin cafenele, ospătării, târguri etc. și veți vedea pe cei ce eri trăiau din mila altora, cum își dau aere și din înălțimea fericirii lor nu văd pe nenumărații *Lazari* cari zac la porțile țării așteptând să le ajungă și lor o fărmitură de noroc drept răsplată pentru serviciile credincioase ce le-au adus, și le aduc țării. Priviți în societate și veți vedea pe cei ce s'au crescut cu *știpendii* date de mecenaii neamului și cu *polițe* girate de *sufletele nobile* (unele stinse altele în viață), cum se desmeardă în bine și fac observări necuvincioase modeștilor muncitori cari nu știu ce înșamnă a *despota* *poporul* sau a *jeftui statul* pentru a îngrăsa *cârcimarii, orchestrele țigănești, cartoforii* sau *cabareurile*; priviți mai departe și veți vedea — cum s'a mai spus — sale fără școli, școli fără învățători, profesori, învățători și ați funcționari diligenți fără leafă și trântori plătiți bine; veți vedea făcând educația fiilor noștri indivizi cari n'au vorbit eri și *nu vorbesc nici azi românește*; veți vedea fruntașii neamului ponegrindu se reciproc și aruncându-și unul altuia epitefe cari, dacă ar fi adevărate, ar înșamnă că România n'are nici un om de oamenie;

veți vedea bisericile neamului în conflict cu statul a cărui înfăptuire și ele o-au pregătit; — veți vedea — dar ce se continuu veți vedea, ca și pe timpul profetului Ilie, multe *rele* și puține *bune* și toate acestea știindu-le nu vă veți mira dacă noi văzând cum zi de zi ni-se îngreunează existența ne plângem, că nu am ajuns să vă putem cunoaște. Să nu vă surprindă dar dacă azi, după trei ani dela fericita întrupare, în fața atâtor *sacrilegii* neputând observa pe orizontul vieții noastre publice *puterea* care ne-ar putea ajuta, nedumeriți și îngrijorați cum suntem, ne auziți adeseori întrebându-ne:

Cui să ne închinăm?

Beiuș, la Anul nou 1922.

Ioan Roșu
s. revizor școlar.

Monografii

Castrele Mintiul-Gherlei și istoricul școlii primare.

Comună foarte veche. A putut fi întemeiată de strămoșii Daci (bătrânii poartă și azi suman lung negru, cioareci albi, opinci și căciula, unii un fel de chipui alb semn că între vremi a locuit acii și goți sau sași).

Prima dată avem date a se fi numit comuna la 1219—1318 Castro-Menthő, la 1332—37 Nempthy, la 1482 Oppido-Nemethi, la 1612 Ujvar-Nemeti, la 1830 Szamos-Ujvá-Némethi. Românii la numit totdeauna Mintiu.

Strabunii Romani ocupând Dacia a aflat acii cel mai larg șes de pe valea Someșului, de toate părțile încunjurat, de dealuri, îmbrăcate cu codrii și ascunzături strategice foarte bune, cu cel mai înalt pisc din jur „Păru popii“ de pe care se vede bine cu ochii liberi, până la Munții Gilău, Chiea Turzi, Munții Bărgău, Tibleș și Ciceul lui Petru Rereș.

Pe margina hotarului vechiu a comunei este drumul roman din care se ramifică drumul de țară, spre Câmpie, spre Târgu-Mureș.

Pe acest teritor atât de potrivit și strategice bine situat străbunii Romani a zidit — în patru regiuni — 4 cetăți.

Castro-Stativis spre răsărit, lângă drumul de țară ce duce spre Câmpie, din jos de fabrica de cărămizi, (sub cocobăi) din sus de partea hotarului ce se numește „La ostași“).

Castro-Candia (Gherla) spre apus aproape de drumul roman.

Castro-Congri spre miazăzi, aproape de moara din sus și scâlzile Chirău nu departe de drumul roman.

Castro-Menthő pe locul unde este biserica ref. din Mintiu.

Unii combinatează că acii se fi fost „Napoca“ (Forma K. Erd. Muz. Egylet évkönyvei, 1861 pag. 20) alții că ar fi fost „Optășiana“ (Raichardus, Orbis teezarium antiquas a II Campio editas, 1826

Tab. XIII) citat de I. Hodorean în bros. Biserica gr. cat. din Gherla 1900).

Bătrânii spun că a auzit dela părint; că dela cetatea Gherla până la cetatea Mintiu și piscul „Paru popii“ este un drum subteran. La această afirmație se potrivește, amintirea din Monografia județului că, în partea nordică a cetății Gherla este un canal subteran, a cărui rămășiță se văd și azi.

Cetatea din Mintiu a avut formă lungăreată ca de 200 pași. Oamenii cari s'a zidit case pe acolo, săpând a aflat petri cu inscripții.

În profilerul bisericii ref. din Mintiu se văd și azi sculptate în piatră niște figuri de romani. O figură e în formă de icoană, împresurat cu comună de laur, pe cadru viță de vie cu strugur iar în partea de jos inscripția DACHNO.

Din ruinele „Castro Stativis“ sa edificat noua cetate a Gherlei, din Congri biserica armenescă din piața Gherlei și spitalul, din Menthö preparandia din Gherla, și casa lui Bodor Berci, în a cărui părete la stradă sunt zidite 2 petri mari cu figuri sculptate, ce să văd și azi.

Evenimente.

La 1332 protopopol (pleban) Iacob plătește în zecimiala papei 32 denari, iar Niculae 8 și iar 8 groșiță (Mon. Vat. jun. secinelei papale).

La 1421 locuitorul Tozser Petru, ca nu numai neguțătoarește ci cumpără și moșii, între altele vinde din Salatiu, moșii cu prețul cumpărat, domnului său Laczk David Banul Slovaniei (vezi Cons. satatist. topogr. p. 169). Pe acele vremi, locuirea românilor se extindea preste Slavonia până la Istria și Italia.

La 1456 se amintește ca oraș, având cetate, unde se țin târguri săptămânale și de țară. Dovadă cele două fântâni, la mijlocul stradei, din centrul comunei. Proprietarul este Niculae, fiul lui Nempthy Ban George, pe care l-i numesc și Laczk. Acesta a fost strămoșul familiei Neamțiu de azi din localitate.

La 1467 pentru necredință. Banfiștilor regele Matia Corvinul dăruiește orașul, dimpreună cu curia episcopiei de Oradea-Mare.

La 1540 asupra unui castel domnesc a Laczk-eștilor se edifică noua cetate a Gherlei arx nova Wivar — (citat de I. Hodorean, Bis. gr. cat. din Gherla; urb. et Conscript. (fasc. 87). Fiind aceasta cetate cea mai frumoasă pe acele vremi aci se întrețin și locuiesc Voivozii Ardealului!

La 2553 Mintiu se amintește ca cea mai populată comună din jur cu 52 jobagi 28 jeleri, 51 săraci, în comună fiind 80 case, având moară cu o piatră pe Someș.

Podul de vamă preste Valea-Fizesului scesță și la 1844.

La 1599 Bathory fiind prins la Șimlei de cătră Basta, cetatea Gherla cu împrejurimea este predată lui Mihai Eroul.

La 1600 comandantul cetății Gherla și Chior este Aga Leka consilierul lui Mihai Eroul.

La 1608 primarul comunei Mintiu inzălo-

gește teritorul comunei de sub Tuiser, din jos de drumul țări, unui nobil din Fizeș. Că pe ce bază a ajuns în posesiunea orașului Gherla și nu a Mintiului nu se știe!

La 1657 George Rakoczy II de acii și din Gherla pornește — cu armata pompos echipată — în războiul cu Polonia — a cărui tron atât de mult la dorit — de unde iarăș acii sa întors zdrobit.

La 1666—81 „provisor arcis bonorum“ a cetății Gherla este Mihai Gombos din Mintiu.

La 1687 după convenția dintre Apaffy și prințul de Lotaringhia acii și în cetatea Gherla se așază miliție germană.

La 1701 se permite ca pușcașii domeniului Gherla să se mute în Gherla, dar plată nu vor primi ci rescumpărări nouă.

1701—11 Sub invazia turcească și tătarească. dar mai ales pe timpul răscoalei curuților și loabanților. comuna dinpreună cu biserica a suferit foarte mult.

Nobilimea și bogătașii din județ și jur sa refugiat cu tesaurile mai prețioasă în noua cetate a Gherlei.

La 1712 după potolirea răscoalei bogătașii armeni se așază pe locul designat de către consiliul de război a curții: spre năsăritul de miazăzi dela drumul național ce vine din spre Câmpie, în jurul unde este biserica armenească „Solomon“ zidită la 1723—25 care la plătit erarului cu 12.000 fl.

Grupul de căsi zidit aci sa numit Armenopolis.

Dela acest grup de case, spre nord până la cetatea Gherlei, era alt grup de case, încunjurat de ramii mocirloși ai Semeșului (Gârla) care sa numit Gârlohida 1291 iar din jos de cetate Candia.

La 1716 împăratul denumește la Gherla episcop pe Ioan Pataki care edifica pe teritorul unde e azi liceul și până la capătul orașului unde e casa ce se numește „magazin“. Pentru susținerea episcopiei primește la 1717 și domeniul dela Mintiu, dar nu preste mult episcopia se muță la Făgăraș.

După multe alergări a armenilor pe la curtea împărătească Carol al VI, dinpreună cu altele le dă și domeniul dela Mintiu în zălog pe 90 ani cu prețul de 100.000 fl.

La 1738 când fiscusul introduce în dominiu pe armeni Mintiuani contrazic.

„De când a posedat episcopia română dominiul, quarta nu o dau nici românii nici marii proprietari, ci o deneagă și de pe fondurile nobilești pe cari lea posedat armeni și români“.

La 1718 comandantul cetății Gherla a fost Weisz colonellus, din regimentul *Hohenzoller*, având sub dânsul 2 căpitani, 3 locotenenți, 4 vexill ferro (stegari) cărora județul lea dat, 28 cubule grâu, 36 cubule avâz 22 cară fân, 4 porci, 24 berbințe brânză și unt.

La 1746 fiscusul încurcă nobilimea de acii în proces.

La 1771 gr. cat. ocupă biserica gr. or. dar mai târziu cu toții devin gr. cat.

La 1822 are drept la 3 tânguri de țară.

La 1844 are pod de vamă presre Valea-Fizeșului la Petriș, că, cu ce drept și-la însușit sieși orașul Gherla, nu se știe.

Pădurea morii din Luncă s'a însușit-o sub pretext că taurul Mintiuaniilor a sfâșiat taurul Gherlenilor.

Tolerând Mintiuani pe unii armeni, arândăși, a pășuna pe teritoare compune mai târziu orașul Gherla ș'a format drept la ele. Așa cu decisiul 6248—874 a Trib. reg. chiar necunoscându-să dreptul Mintiuaniilor asupra teritoarelor nr. topogr. 2529.2698 și 2834 alăta a învățit și sucit orașul Gherla causa sub presiunea regimului odios ungar până ș'a perdit Mintiuani dreptul la ele.

La 1848 sa împroprietărit 80 familii câte cu 25—30 jugăre. Azi abia dispune mijlociu de 5 jug. o familie. Jumătate teritorul comunei a ajuns prin cumpărare în mâna armenilor din Gherla.

Comuna are 302 case cu 1420 locuitori român, 24 unguri, 6 evrei și 23 țigani.

Locuitorii se ocupă cu agricultura, creșterea și neguțătoria de vite, dar se indefetnicesc la ori ce meserie și întreprindere.

Biserica gr. cat. sa edificat la anul 1850—52.

Comuna a avut în timpurile mai vechi și o mănăstire în partea din spre răsărit a comunei, lângă pădure, care parte de hotare și azi se numește „Mănăstire“.

Acea mănăstire a putut fi întemeiată de nemți (sași) ce se deduce și din povestea din popor despre uriaș, dar mai probabil că a fost română, sub influența grecească, pentrucă în biserică și azi se păstrează un catavasier scris cu litere cirile (bisericești) partea primă ca text român, iar la urmă cu text grecesc.

În bis. gr. cat. se păstrează un pentecostare tipărit la 1743 sub voivodul Michail Racoviță și una evanghelie tipărită în Blaj la 1765.

În margina hotarului spre nord-vost din jos de podul de fer de preste Someș a existat în vechime o comună cu numele Sânt'Georz pe locul ce azi se numește Răstornița.

În comuna este un obicei că la sărbătoarea Sânt'Georz (6 Maiu) junimea merge la pădure și înbracă un om în frunze de fag pe care o numesc *păpălugără*, vin apoi cu ea în comună și împrejurată de alți juni în formă de militari, îmblă cu muzica din poartă în poartă și dela fiecare casă ese cutare cu un vas cu apă și udă *păpălugăra*. După ce a imblat întreagă conuna se întorc iar la pădure și îngroapă frunza în pământ.

Pârțile hotarului se numesc: Bortă, Braniște, Ostaș, Hurube, Lunză, Mereteu, Bordaseiche, Burtucă, Hotorbal, Acăstai, Posa, Simberca, Salaj, Păru popii, Salaciu, Tinediș, Corob, Fănațe, Silosva, Cermenis, Mănăstire, Băiușag, Costa Bălășoai, Holoșapa, Reschet, Padbic, Petrispoade, Tusichert, Vultur, Ciutenes, Tuișer, Petriș.

Vechiul teritor a comunei — înainte de venirea armenilor — sa exstins preste întreg teritorul orașului Gherla, păuă la scăzile dela Chirău, locuitorii din Candia plătinduși dările până tirziu la Mintiu.

Scolare.

În monografia județului se pomeniște având școală încă prin secolul al XII. Instrucția o îndeplineau preoții și cantorii.

Frecvențarea școlii era dela 8—16 ani.

Pond mai mare se punea pe instrucțiunea religiunii și recitarea rugăciunilor.

Cine nu știa rugăciunea la căsătorie, preotul nul cununa, până nu o învăța.

Părinții, dar mai ales mamele, cari fără motiv nu-și trimitea băiații la școală, se pedepsea cu închisoare câte 1/2 zi, într-o bașcă (casă de carter).

Capii de familie a căror membrii nu cerceta biserica în Dumineci și serbători erau duși la biserică cu forța brachială, dar nu era băgat în biserică, ci sta la ușă, iar când eșia poporul din biserică preotul l-i dogenea ear poporul l-i ocărea și unii l-i scuipa.

Dacă cutare injura sau folosea expresiuni urâte înaintea minorenilor era bătut cu bote.

În scris și cetit se înștrua numai indivizi mai talenetați, copii preotului și a cutărui nobil cari se dedicau preoției sau dieciei.

Școală mai bunioară au pe la anul 1700—1750 care după aceea din multe neînțelegeri în comună învățământul stagnează, până la anul 1816, când comuna dobândește de preot pe Basiliu Mois teolog de Wiena. Acesta redeschide școala în care propune dânsul ear cam pe la 1839—49 jinerile dânsului Teodor Brehar, care după revoluția pin 1848—49 părăsește învățământul și ocupă postul de notar, apoi pretor și în urmă ajunge vice comite.

După acestia ocupă postul de învățător:

1850—51 Jacob . . . care învață cu litere cirile.

1851—4 Vasile Borbély din Bonț.

1854—5 . . . Dobocan din Rebrășioara.

1855—7 . . . Muntean din Chendru.

1857—8 preotul Petru Godolean și socrul său Aron Moș.

1858—9 Ioan Oltean din Răteag.

1859—61 Ioan Mora din Batin.

1861—63 Gavril Hodis din loc.

1864—5 Semion Mureșan din Sasnires.

1865—71 Grigoriu Neamțiu din loc.

1871—75 Iacob Almășan din loc.

1875—81 Grigoriu Coroi din loc.

1881—85 Grigoriu Mureșan din loc.

1885—1901 Ieremie Farcaș din loc.

1901—1922 Ioan Roman din loc.

În 1902 se sistemează și postul al 2-lea de învățător la care este ales

1902—5 Mihai Pop din Socaciu.

1905—7 Petru Moldovan din Gherla.

1907—11 Alexandru Bădecan din Bocșa.

1911—19 Gavril Almășan din loc, secretarul Asociației inv. diu Ardeal etc.

1919 Ioan Ladiu din loc.

În anul 1920 se sistemează postul al 3-lea, la care e denumită D-șoara Irina Socaciu.

Noua școală sa edificat din piatră la anul 1901 cu 2 sale șpatioase.

Școala la început a avut caracter confesional. De când ajunge învățător Teodor Brehar, mai târziu v. prefect — școala ia caracter comunal. Și se pune pond și pe înștruirea tuturor în cunoștințele de interes general, învățătorul fiind plătit regulat, din interesele împrumutului de stat — în argint — prin perceptoratul de stat.

După ce se aduce legea din 1876 cu impunerea l. magiară, în școlile primare, protopopul — mai târziu prepositul — Al. Bene, în conțalegere cu inv. în retragere Michail Roman s. notar, ca, nu cumva școala să fie statificată, ori să i se impună ca limbă de propunere exclusiv cea magiară, obligațiunile de stat le prefac în bani cari, i-i contopesc în averea bisericeii, ear școlii i-să dă caracter confesional.

Locuitorii comunei atât de iubitori de dreptate, setoși de știință, credincioși legilor străbune și buni patrioți pe vremea împlinirii, visului, unirei tuturor românilor într-o singură țară România-mare dau din sinul fiilor ei;

2 protopopi	1 avocat
6 preoți	2 universitari
1 prof.	25 st. școale medii liceu
1 s. rev. școl.	3 detectivi
10 învățăt.	12 polițiști
2 sub. loct.	9 jandarmi
1 pretor	4 ceferiști
2 secretari	4 comercianți
2 of. de magistr.	9 meseriași.

După unire a avut un dor ferbinte ca școala conf. care ș'a împlinit misiunea din trecut s'o predee statului, pe care fiind că are 230 obligați la școală s'o ridice la gradul de școală urbană cu 4 puteri didactice. Cererea s'a încuviințat, dar din împrejurări ne atârntoare de ei nu s'a executat. Astfel, luptă și azi cu greutățile și neajunsurile, de sub regimul de tristă aducere aminte.

Învățătorii se îngrigesc și azi, de curățitul și încălzitul școlii, fără renumerațiune și budget, ba neprimind, nici bagatelul salar și relut de cvartir, pe care i-l primea din contribuțiunea poporului, sub regimul magiar.

Statul, respective guvernul român, aplicând legile din vechiul regat, uită că, prin detragerea relutului de cvartir se stirbește dreptul câștigat al învățătorului de dincoace de Carpați, prin ce să păgubește destul de simțitor.

Ioan Roman
Inv. dir.

Aviz. Conziderând că termenul pentru subscrierea acțiilor la „Banca Învățătorilor“ din Cluj a fost fixat până la 15 Aprilie a. c. și conziderând că mulți dintre Colegii cari doresc să subscrie acții n'au primit încă lefurile nici pe luna Martie, ne-au rugat a prelungi termenul de subscrie cu ceva, spre a putea subscrie și dânsii acții la emisia în curs;

Dirjecțiunea a hotărât deci, că ultimul termen se fixează pe 15 Maiu a. c.

Monografia scoalei din com. Morlaca.

5. Trecutul satului.

Judecând după elementele, din cari i sau pus temelie, satul *Morlaca* putea să ia o dezvoltare foarte frumoasă. A avut însă mult să indure din partea neamurilor străine, cari și la sosire și la întoarcere își aveau drumul prin comuna aceasta. Și de tot atâtea ori alungau populația satului în codru cel mare de brad care începea din mijlocul așezărilor lor.

Dela o vreme au fost lipsiți și de acest adăpost al naturii, fiindcă mâni păcătoase la dat pradă unui mare părjol de foc. Tot a ars până la pământ nelăsând nici urmă din falnicul brad, abea eternizându-se prin tradiție această parte de hotar sub numele de: „*Arsură*“ iar mai sus: „*Dealul cu ciungi*“.

Din pricina acestor oaspeți nepoftiți locuitorii comunei nu-și mai puteau aduna în tihnă roada ostenelelor lor. Inprejurarea că ei sămănau și alții strângeau și mâncau, ia îndemnat tot mai mult să se lase de lucrarea pământului. Au început ași purta greul zilelor cu păstoritul caprelor, perzând prin această viață aspră tot mai mult din însușirile nobile a unui neam de viță împărătească. Așa încât nu e de mirat dacă scriitorul descălecării ungurești ne povestește că atunci când *Tuhutum* a trecut Meseșul, la poala lui a găsit: *ceva vite slabe de slavi*.¹ Și în drumul lui către valea Someșului a putut trece chiar și prin comuna *Morlaca*, nefiind alte așezări mai vechi prin partea locului.

Dar cei dela cari au putut suferi mai mult au fost: *Tătarii*. Aceștia sub conducerea căpeteniei lor *Kadan*, după ce fac mari isprăvi prin Cluj, pornesc înainte spre Oradea mare. În întâințarea lor și aceștia sau abătut prin comuna noastră fiind bun loc de popas la calea jumătate. Ba mai mult. O frântură din ei nici nu și-a mai continuat drumul, rămânând definitiv în *Huedin* localitatea învecinată, a cărei locuitori până azi deși să afirmă de unguri, — lumea îi poreclește: *Tătari*.

*

Eveniment vrednic de remarcat este întâmplările anului 1848 când comuna *Morlaca* a ars întreagă. După cum povestesc bătrânii cauza ar fi fost următoarea:

Un anumit curier Ioan Foia din Calata a adus vestea în comună că în munți să strânge oștire mare. Morlăcenii ca buni militari ce au fost totdeauna sau hotărât să plece și ei.

Preotul-protopop George Pop, lea eșit înainte la marginea din sus a comunei și cu vorbe frumoase încearcă să-i abată dela planul lor. Stăruiește să se întoarcă fiecare la vatra sa, dacă dorec ca comuna să fie cruțată. Mulțimea însă ca la 200 bărbați nu voește să asculte de vorbele părintelui lor sufletesc, ci tot mai dărziă în hotărârea lor ei voeșc să plece. Atunci preotul la dorința celor gata de drum le cetește câteva rogăciuni ca să umble în pace și întoarcă norocoși.

În vremea aceasta oștirea *Iancului* coboară munții și venind pe valea Călățelelor intră în comuna *Zam* pe care o aprinde. Observându-se arderea acestei comunei, din *Huedin* pleacă „*polgarii*“ — o armată civilă ungurească, spre a împedea înaintarea armatei lui Iancu. Aceasta însă după săvârșirea faptei să retrage, și astfel oștirea „*polgarilor*“ în loc de armata lui Iancu văd mulțimea locuitorilor din *Morlaca*, cari nu aprucase să se înpreune cu armata din munți. Răsbunarea să descarcă asupra lor. Pe „*Prîloagele*“ comunei *Molosig* sunt judecați să deie: 2 *boi vagduă* (pentru tăiat) și 2000 *zloți răd*. (1 zlot rău = 4 pițule.) Ear ca ostatici au luat pe următorii 15 bărbați cei mai de frunte locuitori ai comunei *Morlaca*: 1. Negru Irimie, 2. Făcane Ile, 3. Lucăciu Dore (Gligor), 4. Boca Iosiv Teoca, 5. Hanga Iosiv a Hangi, 6. Lucăciu Onuțiu ciriac, 7. Lucăciu Craiciun fuiliuc, 8. Bento Mihaiu țaranu, 9. Negru Mitru lui George, 10. Coblișan Toader a schiopului, 11. Borțosiu Georghică toaida, 12. Farcașiu Ioan, 13. Cobârzan Simion, 14. Hanga Onuțiu novac și 15. Cobârzan Ioan.

Deținând pe acești fruntași, pleacă cu ei până când comuna va aduce pedeapsa dictată. În o vale frumoasă lângă o fântâna din hotarul comunei *Huedin Kiralyi Mátyás* toți sunt pușcați. Singur Cobârzan Simion rănit greu în vreme de noapte abea sa putut țări până la o față a sa care era măritată în *Molosig*, istorisind totul despre soarta soților săi.

Răsbunarea însă nu sa oprit aci. La câteva zile comuna întreaga e aprinsă. Ba un anumit Ile Cobârzan din *Muerău* om cu suflet negru a cărat paie cu sarcina și a dat foc și bisericei locașul sfânt al comunei.

*

Sosind războiul mondial, comuna *Morlaca* a dat pentru apărarea țării 350 soldați. Dintre aceștia au dispărut și murit 35, iar văduvele și orfanii ating cifra de 50. La cele 7 înprunături de războiu ungurești a subscris sub teroarea administrației $\frac{1}{4}$ milion Coroane, și a colectat în un quant foarte mare haine și alimente.

Pentru siguranța statului unguresc a fost înternăți în județul *Șopron* pe câte 24 luni Ioan Pop protopop și preot local, Onuțiu Crișan econom, și dșoara: Virginia Lucăciu. Intemnițați au fost: Nechită Farcașiu și Crăciun Lucăciu.

Sfă șinduse războiul, vaturile revoluționare au cuprins și comuna *Morlaca* alungându-și notarul și prădându-i întreaga avere în preț de aproape 100.000.

Pentru stabilirea ordinei sa constituit un Sfat național. constătător din 7 persoane având de președinte pe protopopul local: Ioan Pop, iar membrii: Traian Șuteu, Ioachim Lucăciu, Iacob Andro, Ioan Stana, Dumitru Deac și Iosiv Coblișan. S'a alcătuit apoi o gardă națională din 35 soldați cu un comandant. În 21 Nov. 1918, sârbătoarea

¹ v. *Pauler* p. 42. „*némi gyenge szláv törzsek az egész világon a legihtványabb emberek*“.

sf. Archangeli sa sfințit în biserică steagul românesc, care din aceia zi a fost abordat pe edificiile publice.

Zile grele au avut locuitorii comunei Morlaca în 25 și 26 Ianuarie 1919, când bandele de Săcui ocupând și jefuind comuna Bologa amenințau și satul nostru. O parte din locuitori sau și refugiat. Norocul nostru a fost sosirea armatei române care ocupând localitățile: Bologa, Poeni și Sebeșul mare, am fost scutiți de orice invazie.

În timpul cât garda națională a avut ciocniri cu Săcuii cari manevrau cu un tren blindat am avut un mort ercu tinerul Ioan Fărcane.

În intervalul din 26 Ianuar până în 16 April 1919 cât frontul armatei române a fost stabil lângă noi, comuna Morlaca a adăpostit rezervele regimentelor de infanterie 10 Putna și Galați, împreună cu statul lor major condus de Domnii coloneli: Cristiofor și Rotariu.

Începându-se ofenziva și mutându-se frontul înainte, tot în Morlaca sa așezat pe 4 zile comanda de brigadă purtată de dl general Sachelarie rănit în tuptele din apropierea Dobrișinului.

În timpul cât comanda regimentelor a fost încavirțată la noi publicul sa delectat și a petrecut bine sărbătorile, în acordurile frumoase a muzicilor militare.

Traian Șuteu.

Consfătuirea directorilor de școli normale

de Tiberiu Grudu.

În sala de conferințe de la Casa Școalelor, s'a ținut în zilele de 22 și 23 Februarie, o consfătuire a directorilor și directoarelor de școli normale din vechiul regat, având a pune la cale diferite nevoi didactice și administrative.

Era de trebuință să se facă această consfătuire, cu atât mai mult cu cât suntem în preajma alcătuirii bugetului pe anul viitor, din care grija pentru școlile normale nu se putea să lipsească. — Pe de altă parte, în trecutul recent, să luase unele măsuri pripite și se dase câte-va porunci nechibzuite care, firește au tulburat bunul mers al învățământului normal. — O revizuire a trecutului și o bună pregătire a viitorului era deci necesară. Și nimeni nu se putea interesa mai de aproape de soarta școlilor normale, de cât actualul ministru, d. dr. C. Angelescu, căruia îi datorim înființarea celor 33 de școli noi, sporind numărul lor de la 19, câte erau înainte de război, la 52.

Și n'a fost pentru directorii lor o mai mare multămire sufletească de cât aceia ce au avut-o când, de sus, dela inițiatori, li s'a recunoscut meritul spunându-se lămurit: „dacă școlile normale de curând înființate au existat până acum, aceasta se datorește străduinții și priceperii directorilor în mâinile cărora le-a fost încredințată conducerea“.

Consfătuirea a fost deschisă cu o caldă cuvântare a d-lui ministru de instrucție care a

umplut de nădejde mai ales inimile directorilor cari n'au localuri pentru școli. Plecându-se dela adevărul că, baza învățământului primar vine din școlile normale și fără ele nu avem cultură la sate, s'a recunoscut de dl ministru, că problema capitală a existenței acestor școli este înzestrarea lor cu localuri proprii.

„Pentru a ajunge la aceasta, a spus dsa, trebuie bani pe care nu-i vom avea decât din economii. Am făgăduința certă a dlui ministru de finanțe că pretutindeni, la toate departamentele, se vor face economii, afară de două și anume: La ministerul de instrucție și la ministerul de război. Cultura poporului și apărarea țării trebuie să treacă înaintea tuturor și pentru ambele se va da cât se va cere“.

Consfătuirea odată începută, dl ministru a plecat lăsând pe dl Petre Ghișescu, directorul general al învățământului primar și normal să conducă desbaterile.

Programul discuțiilor a fost foarte bogat și variat, atingând toate chestiunile mai importante din viața școlii normale.

În primul rând s'a discutat, după cum era și firesc, chestiunea localurilor. S'au arătat cele două planuri tip de școli normale întocmite de arhitectii ministerului de instrucție: unul pentru orașe mari care ar costa vre-o 33 milioane și altul mai redus, 14 milioane.

Ambele însă, pe lângă faptul că costă enorm, sunt și prea încărcate, având unele părți de prisos și prea multă artă în ele care cere bani. Nouă ne trebuiesc clădiri mai simple, dar mai practice, potrivite în același timp cu locurile în care ne găsim fiecare. De aceia s'a ajuns la părerea că planurile viitoarelor școli se vor amenaja după localități și în bună înțelegere cu directorii respectivi. Bani vor fi căci se va face un împrumut de vre-o 500 milioane și chiar din primăvară localuri noi se vor pune în lucrare.

A doua chestiune a fost cea a comitetelor școlare prin care să urmărise dezrobirea școalelor de ministerul de instrucție. S'a arătat că azi, desființându-se zecimile comunale care alimentau fondul acestor comitete, ele „au ajuns ficțiuni nu funcțiuni“. Părerile în privința existenței acestor comitete pe lângă școlile normale au fost cu totul împărțite. Unii le-au arătat ca utile, alții ca o povară și câți-va chiar au cerut, pur și simplu, desființarea lor. Pnsă la vot a biruit părerea că aceste comitete trebuie să continue însă cu condiția de a fi modificate în organizare și alimentate cu fonduri.

Rația de hrană, atât de redusă pentru elevii școalelor normale, s'a cerut să fie mărită la cel puțin 6—7 lei pe zi, oprindu-se aducerea alimentelor de către părinți, cu care pe alocuri s'a abuzat.

Învățătorii de la aplicație vor fi recrutați numai din învățători rurali definitiv, detașându-se de la școalele lor, fiind în număr de patru pentru fiecare școală.

Lețiile practice model la școala de aplicație

să fie neapărat făcute de profesorii de pedagogie, ba mai mult, profesorii școlii să facă și ei cel puțin 2 ore pe lună de asistență și practică, pentru care vor fi plătiți.

Lucrul manual să țintească mai mult a pregăti pe învățător pentru o bună gospodărie casnică și școlară. Maeștrii vor fi aleși numai dintre învățători cari vor urma în acest scop un curs de 2 ani de zile la școlile normale vechi din Câmpu-Lung și Iași, unde se vor înființa secții normale din lucru manual.

Invățământul agricol să se menție dar să nu se abuzeze de practica la câmp, transformându-se școlile normale în școli de agricultură. „Să uzăm nu să abuzăm de elevi, cari înainte de toate trebuie să fie cărturari, nu plugari“.

Să cere o mai mare dezvoltare a cântului în școlile normale, ținându-se cu deosebire ca elevii să capete gustul de a cânta nu numai în cor, dar și singuri. În acest scop să se deprindă cu cât mai multe arii și pe cât mai puține voci, așa ca să se poată folosi de dânsese tânărul învățător ce să duce la sat.

Cursurile permanente și de vară, ținute cu învățătorii străini să se reglementeze din vreme ca să nu se mai întâmple incidentele regretabile din anul trecut. Cursurile permanente să fie împărțiate la cât mai multe școli, cursurile de vară concentrate la cât mai puține, — de preferință la școlile vechi și bine organizate. Tratarea acestor învățători să fie cât se poate de bună și de omenoasă, căutând a-i cinsti după cuviință, fără a-i umili, readucându-i la situația de elevi. Să-i învățăm mai mult a ne cunoaște reciproc și a ne iubi făcând din ei „nu atâta cursiști cât excursioniști, căci alfel îi chinuim oricât ne-am chinui să nu-i chinuim“.

Coloniile de vară pentru copii săraci să se facă numai în anumite centre climaterice, dându-se pentru aceasta efecte confecționate de stat, pentru a nu se mai strica efectele elevilor școlii la care ei sunt trimiși.

Anii de studiu pentru școlile normale s'au fixat la 7, dând astfel puțința elementelor destoinice să meargă mai departe.

Directorii școlilor normale vor căpăta delegația de a inspecta școlile primare din județul în care se găsesc, pentru a putea stabili o legătură trainică între școala primară și cea normală, înrăurindu-se reciproc.

Să hotărăște sporirea salariilor personalului administrativ și de serviciu al școlilor normale, cari au rămas tot cu vechile lefuri.

Discuțiile se încheie cu fixarea pentru luna Maiu a unui congres general al tuturor directorilor de școli normale din întreaga Românie-Mare.

Acestea sunt în mod foarte sumar, chestiunile ce s'au desbătut și concluziile la care s'au ajuns în urma consfăuirilor avute.

Nu s'a observat de cât căldură, interes, bunăvoință și răbdare din partea tuturor.

Indeosebi s'a admirat competența în materie și cunoașterea amănunțită a faptelor din partea

dului director general, P. Ghițescu, care se vede clar că ș'a închinat tot sufletul școlilor primare și normale. E un adevăr pe care noi cu plăcere îl relevăm și nimeni cred că nu-l poate tăgădui.

Oficiale.

Nr. 1116—1922.

Pres.

Directoratul General al Instrucției, ne trimite următorul

Circular :

Cătră

Toate Autoritățile Școlare Dependente de Directoratul General al Instrucțiunii din Cluj.

Referindu-ne la Circulara noastră Nr. 36569 —1921 referitoare la modificările, cari s'au făcut cu privire la liberarea carnetelor cu reducere pe căile ferate, pentru funcționarii publici, Vă aducem la cunoștință că Ministerul Comunicațiilor a stabilit tipul de carnet (cartoane) zise „drept carnet de identitate“ cu incepere dela 1 Ian. a. c.

Carnetele se vor omite numai pentru copii dela 10 ani în sus. Ele dau dreptul la 12 călătorii, dus și întors, la clasa la care are drept părintele cu reducere de 50% și sunt anuale.

Pentru obținerea lor cererile vor fi adresate Ministerului, prin direcțiunile instituțiilor, unde funcționează părinții.

Ele vor fi însoțite pentru fiecare copil, de o fotografie actuală cu fondul alb, format 6/8 cm. semnate de titular, de suma de un leu în numerar pentru fiecare și de o dovadă că, copilul este legitim și minor.

În cerere se va arăta numărul carnetului de identitate al părintelui și clasa, precum numele și data nașterii copilului.

Direcțiunea institutului, pe lângă raportul ce va înainta Ministerului, va alătura și un tablou cuprinzând toate aceste date, controlând exactitatea lor.

Dispozițiunile privitoare la modul de folosire a acestor carnete sunt aceleași ca și pentru cele ale funcționarilor. În caz de pierderea carnetului posesorul este dator a anunța imediat Ministerului ca să ia dispozițiuni de anulare, fără a emite altul pentru acel an. În caz când părintele copilului pierde calitatea de funcționar sau penslonar, carnetul se va inapoiia Ministerului spre anulare.

Cluj, la 28 Februarie 1922.

L. S.

Al. Pteancu, m. p.,
p. Director general.

Secretariașul general din Cluj, a trimis tuturor Revizoratelor școlare următorul ordin :

„În baza ordinului Ministerului de Instrucțiune din București No. 10282/922 Vă invităm să comunicați învățătorimei că Ministerul a dis-

pus să se achite salariile tuturor învățătorilor statificați, să se libereze decretele de numire și că a aprobat dezideratele, prezentate prin delegația ei No. 4557/922.

Director General:

Dr. I. Mateiu, m. p.

Colecta publică, în beneficiul Fondului „Gh. Lazăr”.

Din cauza că nici până astăzi nu ni s'au reînapsiat listele de colectă, trimise colegilor, n'am putut face până acum darea de seamă despre rezultatul acestei colecte. În aceste zile s'au luat dispoziții, ca colegii, cari mai dețin liste, să fie rugați prin adrese la persoană, ca să ni le reînapsieze. Începem chiar cu acest număr publicarea listelor sosite urmând acest lucru în mai mulți numeri consecutivi.

Lista Nr. 115, colectant Ioan Laita, Pecica Maghiară, 49— lei, lista Nr. 212, colectant Ilarie Bozga, Borgoprund, 51— lei, lista Nr. 842, colectant Candid Gliga, Racoșul inf. —, lista Nr. 803, colectant Aug. Moldovan, Sieu-Odorheiu, 100— lei, lista Nr. 10. Rem. Lupescu, Aiud, —, lista Nr. 949, colectant Bibl. Univ., Cernăuți, —, lista Nr. 467, Al. Viciu, Țagul mare, 30.05 lei, lista Nr. 957, colectant Țara de sus, Satu mare, —, lista Nr. 304, colectant Ant. Lirca, Bacamezeu, 35— lei, lista Nr. 917, colectant Ioan Dobra, Lechința de mureș, —, lista Nr. 278, colectant Florian Nistor, Sântioana, —, lista Nr. 42, colectant Gheorghina Muntean, Blaj, 180— lei, lista Nr. 878, colectant Teodor Pitea, Ogra de Mureș, 7— lei, lista Nr. 427, colectant Petru Sfera, Jidovini, 76.50 lei, lista Nr. 945, colectant Bibl. Univ., Iași, — lei, lista Nr. 909, colectant Alex. Lazăr, Cadar, 78— lei, lista Nr. 424, colectant Mih. Anca, Vraniu, 209— lei, lista Nr. 191, colectant Andreiu Fischer, Brașov, 175— lei, lista Nr. 309, colectant Nic. Alexa, Gruni, 45— lei, lista Nr. 862, colectant Andrei Dragotă, Bărcuț, 37— lei, lista Nr. 569, colectant Grigorie Popescu, Lupeni, 218— lei, lista Nr. 485, colectant Mih. Hurdaciuc, Cluj, 245— lei, lista Nr. 807, colectant Dionisiu Califari, Crihalma, 64— lei, lista Nr. 121, colectant Sofron Mitrea, Stremțiu, 67— lei, lista Nr. 773, colectant Iosif Mihaciuc, Ilimbav, —, lista Nr. 237, colectant Aurel Chifa, Șieul mare, 30— lei, lista Nr. 312, colectant George Onaie, Lugoj, 135— lei, lista Nr. 1015, colectant Școala civilă, Satulung, 135— lei, lista Nr. 880, colectant Ioan Stroia, Dâmbau, 132.20 lei, lista Nr. 798, colectant Ioan Danciu, Fânațe, 20— lei, lista Nr. 208, colectant Ioan Istrate, Prislop, 34.20 lei, lista Nr. 139, colectant Alex. Lălușiu, Veza, 80.65 lei, lista Nr. 704, colectant Ioan Tuprac, Dob, 174.50 lei, lista Nr. 9, colectant George Nuțiu, Ocnar, 33.60 lei, lista Nr. 808, colectant Pom. E. Constantin, Daneș, 152— lei, lista Nr. 884, colectant Valer Platon, Lăscud,

50— lei, lista Nr. 870, colectant Cornel Cojocariu, Țicușul s., 38— lei, lista Nr. 764, colectant George Bucurenciu, Poiaua S., 51— lei, lista Nr. 322, colectant Vasile Zianu, Ciclova mont., 102— lei, lista Nr. 390, colectant Iosif Toader, Prigor, 14— lei, lista Nr. 193, colectant Daniil Martin, Brașov Dârste, 80— lei, lista Nr. 555, colectant Petru Feneșcan, Braia de Criș, 15— lei, lista Nr. 337, colectant Nicolae Domășnian, Jablanița, 65.50 lei, lista Nr. 60, colectant George Bărbuleț, Crăciunel, 220— lei, lista Nr. 61, colectant Licinii Simu, Crăciunel, — lei.

(Va urma).

Cronica.

Rugăm pe toți aceia, cari au primit Liste de colectă în beneficiul „Fondului Gh. Lazăr”, ca în cel mult 8 zile să le înapoeze necondiționat, ca și noi să putem prezenta socotelile autorităților în drept.

N'am dori să fim nevoiți a-i provoca cu numele, pe cei cari întârzie prea mult.

*

Consfătuirea directorilor de școli normale. (tr.) Organizația noastră nu poate fi indiferentă fața de felul cum va fi pregătită învățătoria noastră în viitor. Dela aceste elemente tinere atârnă puterea, tăria și vigoarea apostolatului nostru de mâne. În corpul Revistei lăsăm să urmeze după ziarul „Dacia” Nr. 69 din 2 Martie, articolul Dluui Tiberiu Crudu, care cuprinde problemele esențiale cari s'au discutat în conferința directorilor referitoare la reorganizarea învățământului din școlile normale.

*

Știri din Jugoslavia! În zilele trecute ne-au venit la cunoștință unele știri îmbucurătoare — referitor la starea atât sufletească, cât și culturală — a Românilor noștri rămași sub regimul sârb.

Văzând cumcă cu „speranța” nu ajung la multe ear soarta lor depusă în mâinile oamenilor competenți, pare a fi hotărâtă, găsesc acum mângăerea în învățatură și în propagarea culturii românești. Așa în comuna Mărghita-mare (Torontal), în unul dintre cele mai frumoase și mare dintre satele românești rămase sub guvernare străină, s'ă aranjat luna trecută o admirabil reușită petrecere poporală, la inițiativa și sub conducerea învățătorului Ion Naia. D-sa împreună cu sătenii mai doritori de carte și cultură rom. fac tot posibilul, ca toate „cele ale noastre” să nu fie de tot uitate de masa românească din Serbia.

Dovadă despre faptul, cum înțeleg frații noștri a contribui la propășirea stării culturale a lor, este interesul ce-l arătase atunci, cu ocazia petrecerii. Nu numai Românii din împrejur, dar Sârbii și Șvabii au dat năvală ca să fie de față și să vadă, ce pot face „Valahii”. Mare

le-a fost mirarea însă, auzind corul cântând atât de frumos, că a fost în repetite rânduri aplaudat și mai mare le era uimirea la predarea jocurilor naționale „bătuta și călușerul“ executate de feciorii mai isteți ai satului. A urmat și un monolog, asemenea executat de câțiva băieți și fetețe, care asemenea a avut un succes deosebit.

Pentru munca ce-a desfășurat acest harnic învățător împreună cu sătenii D-sale, cari au contribuit la succesul petrecerii îi dorim: Să trăiască și sperăm, că și pe viitor vom fi împărțășiți de astfel de vești înbucurătoare și mulțumitoare.

Succesul material îl evidențiază suma de 2000 dinari, rămasă ca „beneficiu net“, pentru scopuri culturale.

Correspondentul.

Rezultatul alegerilor pentru Cameră. Se confirmă în mod oficial că alegerile pentru cameră au dat partidului național-liberal 260 mandate, iar opoziției 97. Pe lista învățătorilor au fost aleși până acum 4 învățători la Cameră și unul la senat. Pentru alegerile parțiale s'au rezervat încă 2 mandate pentru învățători.

Aviz! Subsemnatul doresc să edau o „Carte de lucru manual“. Aceasta o pot face numai dacă-mi văd asigurate speșele de editare.

Rog deci pe toți domnii Colegi cari doresc să procure această lucrare să binevoiască a-mă încunoștința, ca să știu câte exemplare să las să se tipărească.

Fiindcă cartea cuprinde 240 fig. lucrute în mai multe colori, prețul ei e 28 lei, plus porto. *Petru Zoșiu* Arad (jud. Arad), str. Lae Barna 12.

Banca Învățătorilor. Anunțăm pe Dnii Colegi că în zilele prime ale lunii curente am trimis „Prospecte de emisie și Coale pentru subscrierea de acții“ la toate revizoratele școlare din Ardeal, rugând a le distribui Colegilor.

Deoarece Revizoratele au primit numai un număr restrâns de Prospecte (20—40); așa se va putea trimite câte 1 exemplar pentru școalele din 3—4 comune.

Deci, Colegii cari n'au primit Prospect, sunt rugați a face subscrieri la vecinul dâșilor ori la Revizoratul școlar, unde încă se află Prospecte.

Pe Colegii, cari colectează iscălituri, îi rugăm să-și scrie numele și adresa, în locul liber de pe pagina întâia a Prospectului, ca noi să știm cui să trimitem Titlii provizori, prin cari chităm ratele vărsate. Până când sosesc Titlii provizori, dâșii vor elibera chitanțe provizorii despre sumele încasate.

Pentru orientarea Fraților Colegi mai comunicăm, că lansarea Prospectelor de emisie a fost primită cu un viu interes de întreaga Învățătorimea atât română cât și a Minorităților. Ba Colegii Maghiari din Județul Ciuc au hotărât, că fiecare va iscali cel puțin câte o acție și vor înființa de urgență și o Filială în Mercurea Ciucului.

Ca la ori ce treabă bună, așa și aici, s'au ivit unii oameni răi, cari ar dori să facă disensiuni între învățători, micșorând prin aceasta succesul acțiunii noastre. Așa ziarul „Patria“ din Cluj, în toiul luptelor electorale ne acuza că: „Liberalii ne fac Bancă și Tipografie“.

Declarăm aici cu conștiința curată, că în acțiunea noastră ne răzimăm exclusiv numai pe forțele materiale ale învățătorilor și prin ei a țărânimii române.

Ni s'a făcut însă o ofertă de o persoană streină de corpul didactic de a subscrie 100.000 Lei, ofertă ce a fost însă *refuzată*, cum vor fi refuzate și altele, cari ni se vor mai face în viitor.

Deci, Frați Colegi, la treabă cu stăruință, căci bună muncă îndepliniți.

Anunțăm pe toți colegii, cari au fost statificați în urma demersurilor Delegației învățătorilor, trimisă de Conferința ținută în Cluj la 5 Februar a. c. — că în urma ordinelor primite la Revizoratele școlare, au fost trecuți toți în Statele de plată de pe luna Martie a. c. cu leafa ce li se cuvine ca învățători de stat, urmând ca diferența de leafă dela 1 Novembre 1921 până la 1 Martie 1922 să li se achite, în baza unor State separate.

Rectificare. În legătură cu informația din No. 2—3. al rev. „Învățătorul“ despre „Conferințele populare“ ținute de corpul did. din Bistrița cu plăcere facem următoarea îndreptare: Dl Ioan Tiniș a vorbit despre „Cucerirea orașelor [prin meserii“, Dl Teodor Adace despre „Economia casnică“. Teatrul și declamările au fost instruite și conduse de Dnii George Todoran și Ioan Tiniș.

Premii pentru activitate extrașcolară. Înaltul Min. prin Ord. No. 39614—1921 S. VI. a acordat premii pentru activitatea extra școlară Dlor Gavril Bochiș inv. în Bistrița 1000 Lei, Petru Rognean inv. dir. în Năsăud, Teodor Zăgreaș inv. în Năsăud câte 500 Lei, Leontina Beșă și Ovidiu Lupescu inv. în Borgoprund, asemenea câte 500 Lei.

„Banca Învățătorilor“ Societate Anonimă Cluj.

Prospect de Emisie

1. În baza hotărârii adunării generale extraordinare din 18 Decembrie 1921, „Zorile“ institut de credit și economii societate pe acții în Mărgău, s'a transformat în „Banca Învățătorilor“ societate anonimă cu sediul în Cluj.

2. Scopul general al „Băncii Învățătorilor“ este, dezvoltarea solidarității economice și profesionale, între învățători.

În special societatea va căuta:

a) Să desvolte între învățători și alții cetățeni spiritul de economie și să le procure credite solide, prin secția bancară, care se poate ocupa cu tot felul de afaceri în conformitate cu §§-ii 258 și 259 din legea de comerț în vigoare;

b) Să achiziționeze o tipografie proprie în Cluj, care să ușureze editarea revistei „Învățătorul“, a manualelor scrise de învățători, a tipăriturilor necesare școlilor, precum și editarea unei bune gazete populare;

c) Să înființeze și susțină o librărie și papetărie centrală în Cluj — cu sucursale în capitalele de județe — prin care să se aprovizioneze toate școlile cu cărțile și rechizitele necesare;

d) Să organizeze ajutorarea reciprocă a învățătorilor și acționarilor, pentru cazurile de moarte sau boală îndelungată;

e) Să achiziționeze și aranjeze paviloane în câteva localități balneare și climaterice pentru învățătorii și acționarii suferinzi;

f) Să ajute instituțiile întreținute de Asociația învățătorilor transilvăneni, bănățeni și unghureni și cele întreținute de „Fondul Gheorghe Lazăr“ în special Casele Învățătorilor din Cluj, Arad, Satu-Mare și Timișoara, etc.

Spre ușurarea contactului învățătorilor cu societatea, se vor înființa sucursale și expoziții în toate capitalele de județe și centrele mai importante.

3. Pentru realizarea scopurilor de mai sus, actualul capital social de Lei 15.000 se ridică la suma de Lei 5.000.000, realizabilă prin mai multe emisiuni.

4. Ca primă emisiune să stăturească suma de Lei 1.000.000 (Un milion) repartizat pe 400 (patru mii) bucăți acții, fiecare în valoare de Lei 250 (Două sute cincizeci) nominal, cari se oferă spre subscriere cu precădere învățătorilor.

Acțiunile vechi emise de „Zorile“ fiecare în valoare, nominală de Lei 25, se vor cumula tot câte 10 bucăți în câte o acție nouă de Lei 250.

5. Fondurile de rezervă și mobilierul (amortizat deja și ne trecut în Bilanț ca Active fiind proprietatea acționarilor fostei societăți „Zorile“ se lichidează, dându-se fiecărui acționar partea sa proporțională — câte 28 Lei de acție — în numerar sau acții nouă:

Fondul de pensii în suma 504 Lei 60 bani fiind proprietatea foștilor funcționari, se lichidează între dâșii.

6. Pentru aranjarea drepturilor vechilor acționari se fixează ca termen ultim ziua de 10 Martie 1922, până când nearanjându-și situația se consideră ca repășiți dintre acționari iar competențele lor se vor conta ca depunere la „Banca Învățătorilor“, dispunand de ele oricând.

Pentru noii acționarii se fixează ca ultim termen de subscriere ziua de 15 Aprilie 1922.

7. Subscrierea noilor acțiuni, se face pe coala anexată acestui „Prospect“ și odată cu subscrierea, se va vărsa la cassa „Băncii Învățătorilor“ societate anonimă Cluj, Piața Ștefan cel Mare Nr. 21. de fiecare acțiune câte 25 Lei ca 10% din valoarea ei, și câte 15 Lei ca spese de emisie de o acție.

8. Ratele următoare se vor vărsa între 20—30 a fiecărei luni ce urmează după încheierea subscrierii, tot câte 25 Lei de fiecare acțiune până la împlinirea sumei de Lei 250.

Acționarii au însă dreptul a vărsa odată mai multe rate sau chiar toate.

9. Ratele vărsate se vor quita prin Titluri provizori, iar acțiunile definitive se vor elibera numai după vărsarea tuturor ratelor.

După sumele nevărsate la termen se vor socoti și încassa 8% interese de întârziere.

Acționarul întârziat cu plata ratelor, care nici după 2 (două) provocări făcute prin publicarea numelui și a numărului acției sale în revista „Învățătorul“, iar o a 3-a (a treia) provocare făcută prin scrisoare recomandată la adresa sa — nu va vărsa rata (ele) restante în timp de 30 zile, își pierde dreptul de acționar, iar sumele vărsate de el, trec la Fondul de Rezervă al societății. În locul acțiilor sale, Direcțiunea va emite și plasa noi acțiuni.

10. Acționarii noi, prin faptul subscrierii și vărsării primelor 10% din capitalul de acții subscris, devin beneficiarii tuturor drepturilor ce compet — conform Statutelor — acționarilor vechi.

11. Societatea se conduce provizor de o Direcțiune compusă deocamdată din 11 membrii și Comitetul de supraveghiere compus din 5 membrii. Proxima adunare generală ordinară, ce se va ține a în al III-lea pătrar al a. 1922, deodată cu Congresul general al învățătorilor din Transilvania, va alege un Consillu de administrație din 22 membrii, socotind câte unul de județ, propus de grupul acționarilor din județul respectiv, pe lângă Direcțiune și Comitetul de supraveghere.

12. Direcțiunea are dreptul a selecționa ori reduce subscrierile ce se oferă, precum și a fixa suma emisiei în plus sau în minus dela un milion Lei.

I. DIRECȚIUNEA:

PREZIDENT:

Andrieu Pora

Directorul adm. al „Casei Învățătorilor” — Cluj.

VICEPREZIDENTI:

Traian Șuteu

inv. director Sămbăta de jos
Președintele Asociației generale a învățătorilor
din Transilvania.

Petru Bura

subrevizor școlar, Cluj.

SECRETAR:

Iacob Boieriu

administratorul „Casei Învățătorilor” Cluj.

Dumitru Hancu director școlar — Cluj.

Gheorghe Stelea director școlar — Cluj.

Dr. Gheorghe Vilt rev. școl, al județului
Cojocna — Cluj.

Anton Domide profesor — Cluj.

Ioan Mango revizor școlar — Zălau.

Gheorghe B. Boieriu directorul Școlii
Medii — Ocnele-Mureșului.

Mihail Hurducaciu

profesor — Cluj.

II. COMITETUL DE SUPRAVEGHERE:

Gavril Almășian învățător — Cluj. Secre-
tarul general al Asociației generale a
învățătorilor din Transilvania.

Ioachim Pop învățător — Feneșul-săsesc.

Patrichie Rămneanțu inv. Timișoara.

Enea Ramonțian profesor — Cluj.

Ilariej Beian subrevizor școlar — Satu-Mare.

**Tipografia
BERNAT**

Telefon 975

Cluj, Str. Cogălniceanu No. 7.

Cens.: A. Pora.

REVISTA „ÎNVĂȚĂTORUL” CLUJ.